

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2023

Magdaléna Hájková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Neviditelná chudoba u vysokoškolských studentů

Bakalářská práce

Autor práce: Magdaléna Hájková

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.8. 2023

Magdaléna Hájková

Bibliografický záznam

HÁJKOVÁ, Magdaléna. Neviditelná chudoba u vysokoškolských studentů. Praha, 2023. 45 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Martin Hájek, Ph.D.

Rozsah práce: 74 965

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá chudobou. Konkrétně neviditelnou chudobou u vysokoškolských studentů. Vychází z teorie sociální stratifikace a z teorie chudoby a opírá se o již proběhlé výzkumy, které se zabývají chudobou vysokoškolských studentů. Výzkumů zabývajících se chudobou studentů a jejich postoji k chudobě existuje minimum. Cílem práce je popsat neviditelnou chudobu u vysokoškolských studentů. Jak studenti rozumí chudobě, jak ji vnímají, s čím si ji asociují a jak ji konceptualizují. Také je cílem zjistit, zda lidé v České republice skrývají svou chudobu a pokud ano, jaké k tomu mají strategie a co je ke skrývání vede. Výběr participantů byl příležitostný. Nejprve přes kontakty a vazby na studenty vysokých škol a poté další výběr například dle chování na akcích, podle toho, jak se daný člověk obléká či přes doporučení od jiného respondenta. V tomto případě se jednalo o metodu nabalování. Získaná data byla analyzována pomocí tematické analýzy. Analýza dat ukázala, že lidé v České republice chudobu skrývají a primární strategie, které jim pomáhají skrývat chudobu je styl a způsob oblékání a také lhaní. Skrývání chudoby mezi studenty se nevyskytuje tak často, jako u dospělé, pracující populace, protože na chudého studenta společnost nahlíží jako na něco běžného, kdežto na chudého dospělého pracujícího je nahlíženo skrz prsty. Na některé otázky měli respondenti problém odpovídat, protože téma chudoby jako takové se stále řadí mezi tabuizovaná témata, o kterých se ve společnosti příliš nemluví.

Abstract

This bachelor thesis deals with poverty. Specifically, invisible poverty among university students. It draws on social stratification theory and poverty theory and draws on research that has already been conducted on the poverty of university students. There is a paucity of research on student poverty and their attitudes towards poverty. The aim of this paper is to describe invisible poverty among university students. How students understand poverty, what they associate it with, and how they conceptualize it. It also aims to find out whether people in the Czech Republic hide their poverty and if so, what strategies they have for doing so and what leads them to hide it. The selection of participants was random. First through contacts and connections with university students and then further selection, for example, according to behaviour at events, how the person dresses or through a recommendation from another respondent. In this case it was a method of „snowball“.

The collected data were analysed using thematic analysis. The data analysis showed that people in the Czech Republic hide poverty and the primary strategies that help them hide poverty are the style and manner of dressing and also lying. Hiding poverty among students is not as common as it is among the adult, working population, because a poor student is viewed by society as normal, whereas a poor working adult is viewed through the fingers. Respondents had difficulty answering some questions because, the topic of poverty itself is still a taboo topic that is not talked about much in society.

Klíčová slova

neviditelná chudoba, chudoba, vysokoškolští studenti, příjem

Keywords

visible poverty, poverty, university students, income

Title

Invisible poverty among university students

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce doc. Mgr. Martinu Hájkovi, Ph.D. za ochotu, pomoc a cenné rady při zpracování mé bakalářské práce. Dále také Mgr. Barboře Procházkové za podporu, motivaci a rady již od začátku psaní práce. A v neposlední řadě chci poděkovat celé své rodině a přátelům za trpělivost a podporu v průběhu mého studia.

Obsah

1. Úvod	2
2. Teoretická část	3
2.1 Neviditelná chudoba.....	3
2.2 Sociální stratifikace.....	6
2.2.1 <i>Teorie chudoby</i>	8
3. Metodologická část	9
3.1 Výzkumné cíle a otázky.....	9
3.2 Metody sběru dat.....	9
3.3 Metody analýzy dat.....	10
3.3.1 <i>Tematická analýza</i>	10
3.4 Etické otázky.....	11
3.5 Výběr vzorku.....	12
3.6 Průběh rozhovorů.....	12
4. Empirická část	14
4.1 Definice chudého člověka.....	15
4.1.1 <i>Vzhled</i>	16
4.1.2 <i>Od výplaty k výplatě</i>	18
4.2 Pocity.....	18
4.3 Strategie.....	19
4.3.1 <i>Pracující populace</i>	20
4.3.2 <i>Studenti</i>	22
4.4 Exekuce.....	25
4.4.1 <i>Osobní bankrot</i>	27
4.5 Chudí mezi bohatými.....	27
4.6 Soutěživost.....	28
4.7 Skrývání chudoby.....	28
4.7.1 <i>Pracující populace</i>	29
4.7.2 <i>Studenti</i>	31
5. Diskuze	32
6. Závěr	33
6.1 Summary.....	34
7. Použitá literatura	35
8. Teze bakalářské práce	39
9. Seznam příloh	43

1. Úvod

Ze sociologického hlediska si každá sociální vrstva vytváří své chudé, a tak vnímání chudoby může být napříč vrstvami rozdílné. Pro někoho může představovat jízda městskou hromadnou dopravou znak chudoby. Někdo jiný může považovat za znak chudoby fakt, že člověk nemá nejmodernější technologické vybavení. Pro jiného jsou chudí ti, co nemají střechu nad hlavou nebo finanční prostředky na potraviny či energie.

Cílem mé bakalářské práce je pomocí analýzy polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů popsat neviditelnou chudobu v české společnosti. Konkrétně jak vnímají chudobu čeští vysokoškolští studenti. Co studenti považují za chudobu, jak ji rozumí, co pro ně znamená, s čím je spojována a jak jsou schopni ji konceptualizovat. Následně také to, co si myslí o jiných lidech z hlediska chudoby. Tímto dvojím pohledem, co studenti považují za chudobu a co si myslí o jiných lidech z hlediska chudoby, získám přístup k významu současné chudoby pro současné mladé lidi. Cílem tedy není zjistit, kdo je chudý a kdo ne, nýbrž co studenti v české společnosti považují za chudobu.

V bakalářské práci se nejdříve zaměřím na doposud sepsané práce a provedené výzkumy v oblasti neviditelné chudoby. Dále se zaměřím na některé teorie, které se pojí s chudobou a jejím vnímáním ve společnosti. Následovat bude část věnovaná metodologii, kde představím teoretické zpracování mé práce. V empirické části budou prezentovány výsledky výzkumu. Jak je již výše zmíněno, na chudobu lze nahlížet ze dvou pohledů. Pro moji práci bude stěžejní pohled subjektivní.

2. Teoretická část

2.1 Neviditelná chudoba

Neviditelná chudoba představuje druh chudoby, kdy daný člověk nemusí na první pohled na své okolí působit jakožto jedinec, kterého bychom klasifikovali jako chudého, tedy, že zažívá chudobu. Je slušně oblečen, nežádá o sociální podporu, je schopen jet na dovolenou, na kterou ale dlouho šetří. Tito lidé jsou neviditelní nejen pro současný sociální systém, ale primárně se snaží svou chudobu skrýt před svým okolím. Dochází u nich k šetření energiemi, například se jedná o omezené topení v zimě, vytápějí například pouze jednu místnost v bytě či domě, šetření vodou při vaření, mytí nádobí a hygieně (Šroubová 2020).

Na neviditelnou chudobu můžeme nahlížet dvěma způsoby. Prvním z nich je **expertně** – „objektivní“, kdy člověk dle svých výdajů a příjmů, podle aktuálního životního minima a dalších faktorů, zapadá dle expertů do definice chudý. Druhým je **subjektivní** nazírání. Pokud mluvíme o subjektivním pohledu, máme na mysli to, jak daný jedinec vnímá sám svoji pozici.

Neviditelná chudoba je rozvíjející se fenomén dnešní doby a existuje zatím velmi málo výzkumů z českého prostředí. V české společnosti se o chudobě prakticky nemluví a o neviditelné už vůbec. Vystává zde tedy otázka, co je v českém kontextu chudoba? To představuje i impuls pro vznik práce na toto téma. Práce rozšíří současné poznatky o neviditelné chudobě jako takové. Práce také pomůže zaplnit bílé místo, které existuje ve výzkumu neviditelné chudoby mezi studenty. Konkrétně tedy mezi studenty vysokých škol v České republice. Získat poznatky o tom, jak mladí lidé vnímají chudobu, její aspekty, ať už se jedná o stigmatizující či nestigmatizující aspekty, je ze sociologického hlediska důležité, neboť upozorní na opomíjenou subjektivní součást daného fenoménu chudoby.

Při vyhledávání zdrojů pro tuto práci jsem vycházela z textu Martina Hájka a Daniela Frantála, kteří se neviditelnou chudobou zabývali v šesté kapitole knihy *Mediated Shame of Class and Poverty Across Europe* (Reifová & Hájek 2021), která poukazuje na to, jak je prezentována chudoba v médiích v Evropě. Konkrétně se zaměřili na prezentování chudoby v českých reality show. Právě v reality shows, specificky v reality show *Výměna manželek*, můžeme dobře vidět příklad neviditelné chudoby. Divák si může o některých účastnících říci, že jsou chudí, protože je soudí podle vzhledu. Nemají zdravé zuby, chodí v potrhaném oblečení. Oni sami se ale jako chudí vnímat nemusí

a nemusí je tak vnímat ani experti, protože tito lidé mají dostatek peněz na zajištění důstojného života pro sebe i pro své děti, jen o sebe z hlediska vzhledu moc nepečují, nenavštěvují lékaře a nemají vysoké vzdělání, což si lidé často spojují s nedostatkem financí. Nebo naopak my, jako diváci, bychom na první pohled neřekli, že jsou chudí, ale při pohledu na to, jak se stravují, jak bydlí a zda mají třeba dluhy, můžeme zjistit, že chudí jsou.

O téma neviditelné chudoby v Českém prostředí se dále zajímala Jitka Šroubová (2020), která se zabývala neviditelnou chudobou seniorů ve svém článku pro Revizní a posudkové lékařství. V textu identifikuje, co je neviditelná chudoba a co představuje a jak se projevuje v případě seniorů žijících v České republice. Dle jejích slov je článků a dat týkajících se neviditelné chudoby seniorů kritický nedostatek.

Neviditelné chudobě v zahraničí se ve své práci věnuje Joseph W. Johnson (2020). Tato práce je zaměřena na malá vesnická města ve Spojených státech Amerických a různé druhy chudoby. Popisuje, jak mohou intervence výzkumu ovlivnit povědomí, postoje a jednání v oblasti neviditelné chudoby. Odděluje a následně definuje neviditelnou a viditelnou chudobu. Pokud bychom měli dle jeho slov definovat viditelnou chudobu, jsou to ti lidé, které můžeme například vidět na ulici držící nápisy s prosbou o pomoc, spící na ulici či hledající jídlo v odpadkových koších a popelnicích. Viditelná a neviditelná chudoba se odlišuje v tom, že neviditelnou se snaží člověk jí trpící co nejvíce skrývat. To ovšem neznamená, že nemají společné znaky. Součástí neviditelné chudoby jsou problémy, které bychom zařadili spíše do chudoby viditelné. Jako je hlad, nedostatek jídla nebo strach z jeho potencionálního nedostatku, nejistota spojená s bydlením, obava, že člověk nebude schopen platit nájem a bude vystěhován, a tudíž skončí jako bezdomovec. Dalšími znaky jsou diskriminace, nespravedlnost, stud, sociální vyloučení, závislosti na návykových látkách a zdravotní problémy, které zůstávají společnosti skryté. Lidé, kteří trpí nedostatkem finančních prostředků, za které by nakoupili jídlo, navštěvují charity, kde je jídlo těmto lidem rozdáváno zdarma. Ovšem neviditelně chudí jezdí do jiných měst, aby ve svém městě nepotkali souseda či známého. Fakt, že by někdo zjistil že potřebují tuto formu pomoci je pro ně velmi ponižující a za svou situaci se stydí (Johnson 2020).

Joseph W, Johnson provedl jak kvantitativní, tak kvalitativní výzkum. Pro mou budoucí práci je podstatné, že se zaměřil i na mladé lidi, ve věku vysokoškolských studentů. Dotazoval také studentů středních škol ohledně jejich zkušeností s nedostatkem financí. V dané oblasti, Hill Town, také zkoumal, kolik dětí vzdělávajících se na tamní

základní škole má nárok na příspěvek na obědy ve školní jídelně. Příspěvky na obědy, nebo jejich poskytování je zde financováno ze státního rozpočtu. Z hlediska mého výzkumu byla zajímavá otázka na téma obědů zdarma, kolik procent žáků podle dotazovaných na ně má nárok. Část respondentů měla tuto otázku umístěnou na začátek dotazníku a druhá část na konec dotazníku. Ti, kteří ji měli umístěnou na konci dotazníku uváděli vyšší procenta žáků, kteří mají nárok na obědy zdarma. Mohlo to být způsobeno tím, že respondenti už si prošli několik otázek na téma chudoby a tím, pro ně začaly být viditelné ty znaky chudoby, které obvykle přehlíželi (Joseph W. Johnson 2020).

Chudobě studentů se věnuje výzkum Universities Australia Student Finances Survey, který provedli profesori Australských univerzit Catriona Jackson, Margaret Gardner a David Lloyd. Výzkum byl publikován v roce 2018 (Jackson et al. 2018), přičemž data pro tento výzkum byla sbírána v roce 2017. Zabývá se podhodnoceným školstvím, nedostatkem financí studentů. Nedostatek financí je spojen s dluhy studentů, omezeným množstvím možných výdajů na jídlo. Také se zabývá tím, jak rodiče podporují finančně své děti na univerzitě. Zjistili, že v daném roce bylo svými rodiči podporováno 48,7 % absolventů. To je poměrně nízké procento. Ti, kteří nejsou podporováni svými rodiči docházeli do zaměstnání. Ať už brigádně, či na plný úvazek. Ovšem velké množství z nich tvrdí, že fakt, že museli pracovat, aby se při studiu užívali značně ovlivnil jejich studijní výsledky a bohužel ne pozitivním směrem. Následně se ve své studii zaměřili na rozdíly příjmů mezi zahraničními a domácími studenty. Zajímavým segmentem článku je dotaz na rovnováhu mezi studiem a prací studentů. Jak ovlivňuje jejich zaměstnání výkony ve škole, čas strávený nad přípravou do školy a úroveň stresu, které jsou vystaveni (Jackson et al. 2018).

Neviditelnou chudobou se zabývá projekt Neviditelní, který se snaží v České republice rozšiřovat pojem o lidech, kteří propadají sociálním systémem. Nemají nárok na sociální dávky, ale zároveň nemají dostatek financí na plnohodnotný život. Skupiny, o kterých tento projekt informuje jsou sociální pracovníci, nízkopříjmové domácnosti, neformálně pečující, senioři, mladé rodiny, samoživitelé, stínová ekonomika, studenti a lidé bez práce. Tito lidé si o pomoc neříkají ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je, že neví, kde mají začít a na koho se obrátit a druhým důvodem je stud. Cílem projektu je informovat společnost, že neviditelní jsou všude kolem nás, jelikož každý 8. může být neviditelně chudý. Dále také radí, jak se dostat ven ze začarovaného kruhu chudoby. Pro tento výzkum jsou nejdůležitějším bodem studenti. Dle webu Neviditelní (2023), který při

sběru svých dat spolupracuje s firmou IPSOS, je v České republice až 12 tisíc takových studentů, přičemž na sociální stipendium dosahuje přibližně 10 % z nich. Možným řešením situace pro tyto studenty je získání prospěchového stipendia. To se ovšem pojí s tím, že takový student nemá čas ani peníze na mimoškolní aktivity a akce se svými vrstevníky, a proto ztrácí kontakt s okolím. Také žijí v neustálém strachu z toho, že se jim jejich situace nepodaří zvládnout a spadnou do velkých finančních problémů (Neviditelní 2023). Projekt je velmi rozsáhlý a funguje již několik let, ovšem zabývá se spíše holými fakty, o tom, jak chudí studenti žijí a nabízí řešení jejich situace. Na rozdíl od toho, je cílem tohoto výzkumu zjistit, jaké má populace a primárně studenti pocity ze své chudoby, jak ji vnímají a jaké jsou vedle studu další důvody k tomu, proč svou situaci skrývají.

Z rešerše vyplývá, že výzkumy zabývající se chudobou studentů existují. Ale převážně se jedná o zahraniční, mimoevropské výzkumy, například z Austrálie nebo ze Spojených států Amerických. Ovšem neviditelná chudoba jako taková je zkoumána v jiných terénech než u studentů vysokých škol. Jako je například neviditelná chudoba u seniorů nebo neviditelná chudoba v českých domácnostech. Výjimku tvoří projekt Neviditelní, který má neviditelně chudé studenty zařazené mezi svůj seznam skupin neviditelně chudých. Jelikož se v případě neviditelné chudoby u vysokoškolských studentů v České republice jedná o neprozkoumaný terén, je potřeba to změnit, jelikož studenti jsou podstatnou součástí společnosti a je třeba jim věnovat více pozornosti jako je tomu třeba u důchodců nebo u rodin žijících v neviditelné chudobě.

2.2 Sociální stratifikace

Sociální stratifikace se dá obecně nazvat jako typ sociální struktury. Na sociální stratifikaci můžeme nahlížet jako na výsledek sociální nerovnosti. Sociální nerovnost vede k rozdělení společnosti na hierarchicky uspořádané sociální uskupení. Pokud bychom se na pojem podívali z užšího hlediska, říká nám, že lidé jsou rozdělení podle tří dimenzí distribuční nerovnosti a jejich sociální status určují tři věci – moc, prestiž a majetek. Sociální stratifikací se zabývalo a stále zabývá velké množství sociologů. Každý má svou vlastní teorii k tomuto sociálnímu fenoménu. V dnešní době se sociální stratifikace zkoumá také z hlediska nerovnosti pohlaví ve společnosti či nerovnosti etnik (Šanderová 2020).

Pojem sociální stratifikace se vyvíjel v průběhu let. Nemůžeme určit jeho jednoznačného autora a rok jeho vzniku. Prvním z autorů, kdo dal pojmu sociální stratifikace jasnou podobu a strukturu byl Emile Durkheim ve svém díle Společenská dělba

práce. Konkrétně se zabýval rozdělením práce ve společnosti. Zkoumal vliv rozdělení práce na hierarchii ve společnosti. Dle Durkheima je právě rozdělení práce jedním z hlavních faktorů, který ovlivňuje sociální stratifikaci (Durkheim 2004).

Stratifikací společnosti se zabýval ve své společenské teorii i Karl Marx. Jeho teorie o třídních skupinách zůstává základním kamenem pro zkoumání nerovnosti ve společnosti. Rozdělil společnost do dvou hlavních tříd. Na třídu kapitalistickou a třídu dělnickou, přičemž dělnická třída je dle něj vykořisťována tou kapitalistickou (Marx 1954, kap. 7.). Ovšem fenomén chudoby v dnešní době je již mnohem komplexnější, než tomu bylo za Marxova života. Společnost nelze rozdělit na chudé a bohaté. Každý má na chudobu jiný pohled, někdo může vnímat sám sebe jako chudého, ale společnost ho tak nevnímá a naopak.

Talcott Parsons ve svých úvahách ohledně sociálních nerovností zmiňuje, že pro udržení společnosti jako sociálního systému v rovnováze a integrovaném stavu, je nutná existence sociální diference. Parsons prováděl analýzu stratifikace industrialistické společnosti v USA. Zvolil si pro to dvě základní kritéria, místo běžně užívaných šesti. Prvním z nich je v souhrnu nazvaný „instrumentální komplex“. Ten se soustředí především na zaměstnaneckou strukturu profesí. Druhou pro Parsonse významnou souvislostí, která ovlivňuje diferenciaci je příslušnost k rodinné jednotce. Ostatní souvislosti jako majetek, moc či autorita staví Parsons na druhou kolej (Parsons 1951, s. 110). Ve svém pojetí existenci diference nevysvětluje, pouze konstatuje, že její existence je nutná pro udržení rovnováhy systému společnosti (Urbánek 1972, s. 129). Toto funkcionalistické pojetí sociální stratifikace je velmi diskutováno a kritizováno. Někteří sociologové Parsonsovy příspěvky k sociálním nerovnostem ani neřadí do teorií o sociální stratifikaci (Šanderová 2020).

Pierre Bourdieu nahlíží na sociální nerovnosti z pohledu kulturní teorie. Ve své knize *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (1984) uvádí vkus a estetiku jako jeden z mechanismů reprodukce nerovností ve společnosti. Poukazuje, že vkus a estetika jsou ovlivněny ekonomickými a sociálními možnostmi jednotlivých osob. Tvrdí také, že některé formy kulturního kapitálu jsou privilegovány nad jinými. Z toho vyplývá, že budoucí postavení ve společnosti dle něj neovlivňuje status, se kterým se člověk narodí, ale je ovlivněn estetickou predispozicí. Tyto estetické predispozice si dítě vštěpuje od raného věku a poté se na základě nich zařazuje do společnosti (Bourdieu 1984, s. 13-96).

I přesto, že každý ze sociologů má jiný pohled na to, proč a jak nerovnosti ve společnostech vznikají, můžeme v jejich teoriích nalézt společné znaky. Shodují se v tom, že stratifikace patří mezi základní struktury lidské společnosti. Jedná se o nerovnost způsobenou nerovnoměrným rozdělením jak hmotných, tak nemateriálních statků. Jako je již výše zmíněná moc, prestiž a majetek (Šanderová 2022).

2.2.1 Teorie chudoby

Na chudobu můžeme nahlížet z pohledu několika teorií. Jednou z nich je individualistická teorie Herberta Spencera. Dle této teorie jsou chudí lidé líní pracovat, a protože nechtějí pracovat nezaslouží si ani jíst či obecně lepší podmínky k životu. Na chudobu nahlížel jako na špatné morální zásady daného jedince (Spencer 1851, s. 289-290). K chudobě se staví z pohledu sociálního darwinismu a aplikuje na ni princip „přežití nejsilnějšího“, který popsal v knize *The Principles of Biology* (Spencer 1864, s. 444-445).

Pokud bychom se na podívali na chudobu z pohledu současné kultury chudoby, jsou dle této teorie chudí lidé líní, stejně jak to uvádí Spencer (1851) a zároveň neschopni myslet na budoucnost, nevládají finanční gramotnost. Nedokáží kontrolovat své emoce a jsou to fatalisté. Kultura chudoby se mezi některými skupinami může rozvíjet jako specifický způsob života. Děti, které se narodí do chudého prostředí, nejsou v pozdějším životě schopny reagovat na změny a příležitosti, které se jim naskytanou a zůstávají v kruhu chudoby (Lewis 1966).

V teorii chudoby můžeme nalézt také pojem situační chudoba. Tento typ chudoby nastává v okamžiku, kdy člověk přijde o zaměstnání, léčí se se závažnou nemocí nebo z jakéhokoliv jiného důvodu přijde o finanční příjem. Situační chudoba není definována jako objektivní, nýbrž jako subjektivní, protože souvisí s tím, jak se člověk v dané životní situaci cítí (Nedomová & Špiláčková 2014).

Fenomén chudoby v Československu se po roce 1989 objevuje jako nový pojem. Do této doby, kdy byl u moci komunistický režim, museli pracovat všichni a chudoba byla vytlačována ideologicky jako kapitalistický fenomén, neboť kdo pracuje, přece nemůže být chudý. Bohužel to tak není. Dokazuje to Anthony Giddens ve své knize *Sociologie*, kde uvádí, že v roce 1999 přibližně čtvrtina pracující britské společnosti nevydělávala dostatek peněz na to, aby se dostala svou životní úroveň nad hranici chudoby (Giddens 1999).

Chudoba je jev, který ke společnosti patří a je nesmyslné se domnívat, že by mohl vymizet. Výzkumů a teorií na téma chudoby je velké množství, ovšem o neviditelné chudobě se mluví spíše okrajově. Proto je neviditelná chudoba problém, kterým se budu zabývat v této práci.

3. Metodologická část

3.1 Výzkumné cíle a otázky

Bakalářská práce si klade za cíl popsat neviditelnou chudobu z pohledu vysokoškolských studentů v České republice. Jak chudobu vnímají a jak ji rozumí, s čím si ji spojují a jak ji konceptualizují. Jedním z cílů je také zjistit, zda mají chudí strategie na vypořádávání se se svou chudobou a jaké mají dle respondentů ze své situace pocity. Dalším cílem je zjistit, zda dle studentů lidé v České republice skrývají chudobu a pokud ano, jaké k tomu mají strategie.

Na základě výzkumných cílů byly vytvořeny čtyři výzkumné otázky, z nichž některé mají své podotázky:

- **S čím si studenti chudobu asociují?**
- **Jaké jsou dle studentů strategie chudých v rámci chudoby. Pokud nějaké strategie mají, tak jaké a jak se k nim staví?**
- **Skrývají lidé svou chudobu?**
 - **Pokud lidé skrývají chudobu, proč to dělají, před kým chudobu skrývají.**
 - **Jaké mají strategie na skrývání chudoby?**
- **Jak studenti chudobě rozumí?**

3.2 Metody sběru dat

Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaných rozhovorů. Jedná se o velmi hojně využívanou metodou v kvalitativní metodologii (Dicicco-bloom & Crabtree 2006). Její časté využívání při výzkumech je způsobeno tím, že nám umožňuje široký způsob poznání. Výzkumník má předem připravené otázky, díky kterým se u jednotlivých rozhovorů drží osnovy, ale zároveň je zde možnost položení dalších otázek, které se mohou u jednotlivých respondentů odlišovat. Tímto způsobem dochází k rozvíjení konverzace mezi oběma účastníky rozhovoru, a to nám přináší možnost hlubšího probádání námi zkoumaného tématu (Kallio et al. 2016).

Tato metoda byla zvolena pro to, že díky připravené osnově budou jasně daná témata, ke kterým bude potřeba se vyjádřit. Otázky byly převážně otevřené, jelikož se jedná o kvalitativní výzkum a je třeba, aby měl respondent dostatek prostoru pro vyjádření se na dané téma, a ne pouze stručně odpovídal ano či ne. Uzavřené otázky se v rozhovoru objevily také, ovšem pouze z důvodu uvedení následné otevřené otázky. Cílem rozhovoru bylo také doptávání se na jednotlivé body, které respondent zmínil, protože cílem rozhovoru bylo získat od respondenta co nejvíce informací o tom, jaký je jeho pohled a názor na dané téma. Při vedení kvalitativního polostrukturovaného rozhovoru je zásadní, se na rozhovor předem velmi dobře připravit. Mít důsledně nastudovanou osnovu a při rozhovoru naslouchat. Dále pak bylo důležité docílit navázání dobrého vztahu s dotazovaným, jelikož téma chudoby je poměrně citlivé, jak zmiňuji i v podkapitole (3.4.).

3.3 Metody analýzy dat

Přepisy rozhovorů budou analyzovány za pomoci tematické analýzy po vzoru Braun a Clarke (2006) Tematická analýza dle autorek představuje základní přístup v kvalitativní metodologii, který je ideální pro začínající výzkumníky (Braun & Clarke, 2006). Výzkumné rozhovory budou analyzovány dle šesti konkrétních kroků, které tematická analýza vyžaduje.

3.3.1 Tematická analýza

První krok tematické analýzy se nazývá *Familiarising yourself with your data*. V tomto kroku se výzkumník seznamuje se svými získanými daty a zaznamenává si své první myšlenky a poznámky.

V dalším kroku, *Generating initial codes*, se zapisují již první kódy, jež mají určitý významný rys pro daný výzkum. Následně jsou pro tyto kódy shromažďovány relevantní informace ze souboru dat.

Třetí krok, *Searching for themes*, slouží pro uspořádání již určených kódů do potencionálních témat. Zde je potřeba nalézt všechna relevantní témata pro data. V navazujícím kroku, *Reviewing themes*, se kontroluje návaznost jednotlivých výňatků na celý soubor dat daného výzkumu.

Předposlední fáze, *Defining and naming themes*, nám definuje a pojmenovává témata. Jedná se o průběžnou analýzu, která specifikuje již v předchozích krocích zvolená témata a tvoří se zde jasné definice každého z nich.

Poslední fází tematické analýzy je *Producing the report*, tedy vypracování zprávy. V této poslední fázi analýzy se provádí závěrečná analýza výňatků, užívají se přímé citace. Nakonec se vypracuje vědecká zpráva o celé analýze výzkumníkem získaných dat (Braun & Clarke, 2006).

Při kódování přepsaných rozhovorů bude využit kombinovaný přístup. Tedy využití jak deduktivně induktivního přístupu, tak strukturovaného přístupu. Z toho důvodu, že například v dnešní době vysoké inflace předpokládám zmínění tohoto jevu v rozhovorech, a tudíž je vhodný strukturovaný přístup. Zároveň se ale jedná o polostrukturované rozhovory, které se mohou jednotlivě ubírat jiným směrem. Proto je potřeba i následný induktivní přístup.

Při kvalitativních rozhovorech se výzkumník, který vede rozhovor zaměřuje také na to, jak se respondent chová při průběhu celého rozhovoru. Jak neverbálně reaguje na jednotlivé otázky, jak vypadá jeho řeč těla. Pro zjištění, zda bude v tomto výzkumu potřeba analyzovat i chování respondenta bude sloužit pilotní rozhovor. Bude také potřeba se zaměřit na to, jak respondent pojmul první otázku. O čem přesně mluvil, mluvil o ostatních nebo otázku vztáhl na sebe.

3.4 Etické otázky

Jsem si vědoma, že se jedná o citlivé téma, které nemusí být pro participanty příliš komfortní, například co se týče otázek ohledně finančních příjmů. Participantům bude zajištěna plná anonymita, která bude tvořit zásadní část informovaného souhlasu. Vše bude anonymizováno, kromě typu studované vysoké školy a genderu. Při rozhovorech bude vynaložena snaha navázat dobrý kontakt s participantem/participantkou, získat si jeho/její důvěru. Z mé pozice výzkumnice bude zaručena empatie a pochopení po celou dobu kontaktu s participanty. Má pozice studentky, jež se může s neviditelnou chudobu taktéž potýkat, může pomoci k navázání bližšího a otevřenějšího vztahu s participanty. Rozhovory budou nahrávány, ovšem pouze se souhlasem. Rozhovory budou sloužit pouze pro výzkumné účely k bakalářské práci a po jejich přepisu do písemné podoby, která bude vždy plně anonymizována, budou vymazány.

Před samotným rozhovorem byl každému participantovi poskytnut informovaný souhlas s informacemi o účelu rozhovoru, proč pracuji na daném výzkumu a informacemi o tom, jak bude s jeho odpověďmi nakládáno. Bez podepsaného informovaného souhlasu by nebylo možné pro analýzu použít informace získané pomocí rozhovoru s daným

respondentem. Následně byli respondenti informováni o tom, že rozhovor bude nahráván a jejich souhlasy byly nahrány na jednotlivých nahrávkách.

3.5 Výběr vzorku

Výběr participantů byl příležitostný. Nejprve přes kontakty a vazby na studenty vysokých škol a poté další výběr například dle chování na akcích, podle toho, jak se daný člověk obléká či přes doporučení od jiného respondenta. V tomto případě se jednalo o metodu „sněhové koule“ neboli nabalování. Tato metoda je poměrně oblíbená v kvalitativním výzkumu. Výzkumník používá své první respondenty jako následné informátory, kteří mu doporučí další členy populace, kteří by byli vhodní pro účast v daném výzkumu (Hendl 2005).

Cílem bylo, aby byli respondenti genderově vyvázeni, protože i pohlaví může ovlivnit to, co člověk považuje za chudobu. Tento cíl byl splněn. Vedla jsem celkem 8 rozhovorů, tudíž ve čtyřech případech se jednalo o respondenty mužského pohlaví a ve zbylých 4 případech o respondentky ženského pohlaví.

Obory, které respondenti studují, jsou také odlišné, aby obsáhly co nejširší škálu možných vysokých škol. Mezi respondentkami to byla vysoká škola chemicko-technologická v Praze, speciální pedagogika se zaměřením na vzdělávání a výtvarnou výchovu na Karlově univerzitě v Praze, pedagogická fakulta učitelství pro 1. stupeň základní školy na Technické univerzitě v Liberci a poslední respondentka studuje management na Newton university. Poslední respondentka je jediná z celého vzorku, která navštěvuje soukromou, a ne státní univerzitu. Mezi respondenty muži se poté objevila Fakulta strojní na ČVUT, Fakulta humanitních věd na Karlově univerzitě v Praze. Ze stejné univerzity dále pak Fakulta sociálních věd. A poslední respondent studuje textilní Fakultu na Technické univerzitě v Liberci.

3.6 Průběh rozhovorů

Všechny rozhovory probíhaly prezenčně v období od března 2023 do května 2023. Prostředí bylo zvoleno podle preference participantů či participantek. Jednalo se o jim blízké kavárny, restaurační zařízení nebo obydlí participantů. Myslím, že se mi podařilo navázat dobré vztahy s jednotlivými respondenty/respondentkami, i když z některých byla zprvu cítit nervozita. Tento jev nastával především u studentů nebo studentek přírodovědných či technických oborů, kteří prakticky vůbec netušili, jak polostrukturovaný

rozhovor vypadá. U studentů/studentek humanitních oborů bylo zjevné, že se ve své minulosti již dříve setkali s podobným typem rozhovoru, a tudíž měli již nějakou představu o tom, jak bude rozhovor probíhat. Nicméně po uvedení rozhovoru a zodpovězení prvních otázek nervozita prakticky vymizela.

Úskalí, na které jsem v rozhovorech naráželo bylo, že participanti často odpovídali větou: „To já nemůžu soudit“. Bylo proto třeba je pobízet k nějaké odpovědi, protože se jedná pouze o jejich názor a ne to, co již někde bylo řečeno nebo si oni sami přečetli v nějaké publikaci či na internetu.

Jednotlivé rozhovory se pohybovali v časovém rozhraní 35 až 55 minut. V průměru trval jeden rozhovor 40 minut.

Přezdívk	Pohlaví	Věk	Vysoká škola	Je respondent spokojený se svou ekonomickou situací
Lukáš	muž	23	TUL	ano
Kateřina	žena	22	TUL	ano
Barbora	žena	24	UK	ano
Tereza	žena	22	VŠCHT	ne
Martin	muž	21	UK	ano
Veronika	žena	22	Newton university	ne
Adam	muž	22	UK	ano
Josef	muž	22	ČVUT	ne

Seznam zkratk, které byly použité v tabulce: Technická univerzita v Liberci (TUL), Karlova univerzita v Praze (UK), Vysoká škola chemicko-technologická v Praze (VŠCHT), České vysoké učení technické v Praze (ČVUT). Všichni respondenti, kteří odpověděli na to, zda jsou se svou ekonomickou situací spokojeni, ANO, následně dodali, že situace by ale mohla být vždy lepší. A naopak respondenti, kteří odpověděli že ne, o sobě netvrdí že by neměli finance na život, ale spokojeně se necítí a ocenili by, kdyby měli možnost vyššího příjmu.

4. Empirická část

V empirické části práce je cílem zanalyzovat a interpretovat data získaná pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Také je cílem zodpovědět čtyři předem stanovené výzkumné otázky týkající se toho, jak studenti vnímají chudobu, s čím si ji asociují a zda si myslí, že se ve společnosti vyskytuje skrytá chudoba. Tedy to, zda chudí lidé svou chudobu skrývají a pokud ano, jaké k tomu mají strategie.

Získaná data jsem rozdělila do sedmi hlavních témat a jejich podkategorií. Danými tématy jsou definice chudého člověka, pocity z chudoby, strategie v rámci chudoby, exekuce, chudí mezi bohatými, soutěživost a skrývání.

4.1 Definice chudého člověka

V samotném úvodu rozhovoru jsem respondentům položila otázku, jak si představují chudého člověka. I přesto, že odpovědi nebyly přesně totožné, dalo se v nich nalézt mnoho společných znaků. Pomocí těchto společných znaků jsem vytvořila obecnou definici chudého člověka na základě odpovědí v mém výzkumu. Mezi tyto společné znaky patří primárně to, že si člověk nemůže dovolit všechno co by si přál, nebo to, co mají ostatní. Nejedná se pouze ale o nějaké nejmodernější technologie či módní trendy, tito lidé si nemůžou dovolit základní potřeby jako je jídlo či energie – teplo, světlo, plyn. Dále pak mezi chudé spadají bezdomovci.

Na základě mých zjištění je podle studentů vysokých škol chudý primárně ten, kdo se musí ve svém životě nějakým způsobem omezovat. Ať je to šetření v různých podobách, jako šetření na jídle, oblečení či dárkách pro děti. Dále se lidé omezují v prostoru a místě žití. Žijí ve spolubydlení s kamarády, nebo také může žít velká rodina v malém prostoru a díky tomu ušetřit peníze za nájem nebo se přestěhují na jinou adresu. Jako jiná adresa byly uvedeny okrajové části Prahy či dokonce to, že se člověk může přestěhovat z velkého města na malou vesnici, a tak ušetřit peníze na nájmu i ostatních výdajích.

„Pak si myslím, že už takovej třeba jakože extrém, že třeba někdo se jako může odstěhovat do něčeho jako levnějšího jo že, prostě když třeba fakt nemá na ten jako život v Praze, takže se můžou jako odstěhovat pryč z tý Prahy jo nebo celkové konat nějaký ty jako okraje, tak v Praze úplně ne, ale do nějakých prostě menších měst, kde nájem bude levnější, to bude levnější, a tak.“ (Veronika, Newton university)

Jak je již zmíněno výše, mezi chudé můžeme řadit i bezdomovce. Ovšem zde se jedná o extrémní případy, protože člověk bez domova nevlastní vůbec nic, a tudíž je ještě více chudý než chudý člověk popsáný v předchozím odstavci. O bezdomovcích studenti neuvažují ani o někom, kdo se nějakým způsobem potýká s chudobou, ale spíše jako o někom, kdo se s životem na ulici smířil ale o někom, kdo nemá vůbec žádné vlastnictví ani příjmy kromě žebrání, a proto bychom je měli řadit do jiné kategorie než mezi chudé.

O bezdomovcích se respondenti nevyjadřovali ani v nejmenším kladně. Jedná se podle nich opravdu jen o někoho, kdo se vzdal normálního života se střešou nad hlavou a smířil se s životem bezdomovce. Také dle jejich slov nemá takový člověk žádné příjmy kromě žebrání či toho, co nalezne na ulici, to ovšem není stoprocentní pravda. Pokud má bezdomovec stále své doklady, je možné, že pobírá sociální dávky či důchod (ČSSZ 2019).

Ovšem pobíraná částka nestačí na to, aby se bez další pomoci mohl z ulice přestěhovat na ubytovnu či do jiného zařízení. Také často tuto částku často utrácí za návykové látky, primárně alkohol, na kterých jsou závislí.

„No já teda si teda o bezdomovcích nemíním nic hezkého. Věřím, že to jsou lidi, který měli možnost něco se životem dělat a nechtělo se jim a věřím, že i teďka, když už, no to bych kecal, kdybych věděl, jestli mají příležitost jakoukoliv pracovat někde, ale to odmítají taky. Že prostě jsou s tím smířený, nebo se jim nechce, nebo jim to je jedno. Takže prostě žádné vlastnictví, no jen to, co najdou.“ (Josef, ČVUT)

4.1.1 Vzhled

Konkrétní popis toho, jak takový chudý člověk vypadá nelze vždy poskytnout. Protože i pokud je někdo chudý, nemusí nám to být na první pohled jasné. Lidé mohou být slušně oblečení, ale zároveň si nemohou dovolit všechny věci pro komfortní žití. Oblečení, což je jednou z prvotních věcí, podle které lidé posuzují životní situaci jiné osoby není v dnešní době žádný problém sehnat za velmi nízké ceny. Z toho důvodu se v mém výzkumu neobjevily zmínky o tom, že by lidé šetřili na oblečením jako takovém, pouze to, že si lidé nekupují značkové oblečení ale oblečení, které je pro ně cenově dostupné. Například second handy, tedy obchody, kde se nakupuje oblečení z druhé ruky, byly dříve považovány jako místo, kde nakupuje nižší vrstva společnosti. Dnes tomu již tak není a někteří lidé mají svou image založenou na tom, že své oblečení nakupují výhradně v second handech.

Když se ten člověk o sobě dobře stará, tak to nemusí bejt nějak extra finančně náročný, takže podle mě podle vizuálu chudýho člověka jakoby nepoznáš. Teda, že je nějak jako extra echt chudej, že ani nemá na vodu, tak si nepere oblečení a všechno tady to ale myslím si, že v dnešní době je to moc poznat nejde. (Adam, UK)

A že jo, sekáč teď jsou teďka jako řekněme jako v trendu, prostě ty věci. To se podle mě jako nedá takhle poznat, no. To právě mně to přijde jako ty sekáče jsou teďka taky jakoby zároveň takový sebevyjádření prostě. Jako zas jako předtím, když mi bylo třeba 15, tak jsem si to myslel, jako že sekáče prostě jsou pro takoví jako ty lidi, který prostě si nemůžou dovolit, že jo normální z těch jako řetězců, obchodů a teďka prostě, jak už to se to začíná vnímat jinak, že ono to je takový, že prostě to jako sebevyjádření prostě mě to přijde. Jako ušetříš na tom a ve výsledku můžeš vypadat třeba i stokrát líp, že jo. (Martin, UK)

Jedinou výjimku v rámci dotazu na popis chudého člověka tvoří již výše zmínění lidé bez domova, protože v jejich případě je nám na první pohled jasné, že nemají dostatek financí ani na základní lidské potřeby. Tito lidé také svou chudobu nemají šanci skrývat před okolím, jelikož nemají domov, kde by prováděli základní lidské potřeby jako je hygiena či strava. Proto se u nich setkáváme pouze s viditelnou, a ne neviditelnou chudobou. Mají typické znaky vizáže. Potrhané oblečení, všechn svůj majetek nosí u sebe, nejčastěji v igelitové tašce.

Bezdomovce no obecně už jen podle té vizáže žejo. Tělesného projevu. Mně přijde, že když se ten člověk prostě v 11 dopoledne jako motá, je v takovém tom potrhaným oblečení, má s sebou igelitku, dost často nějakýho psa, tak mně přijde, že ten se dá spolehlivě označit za bezdomovce nebo za někoho, kdo bydlí v něčem nízkoprahovém. (Martin, UK)

Jasně, tak většinou ono bohužel si myslím, že u těch bezdomovců je to poznat i podle toho, jak jsou cítit. Vzhledem k tomu, jak jsem říkala, že asi většinou nemají ani přístup vody k tomu, aby se napili a tím vlastně i jako potom, že jo když se nemůžou ani napít tak se nemůžou ani umejt. Takže. Hodně často mám pocit, že tak jako zapáchají a mám pocit, že i hodně z nich mají třeba nějaký kožní problémy a ty potom taky nevoní. A tak no hodně z nich si myslím, že nosí si ty svoje nějaký věci, to málo, co mají tak v nějakých velkých taškách, to mají většinou u sebe. A myslím si, že hodně často bys je mohla potkat někde na ulici, kde sedí a snažíš se dostat alespoň nějakou korunu, takže žebrají, nebo se snaží něco takhle jako z lidí dostat, což není někdy úplně příjemný. Ale asi rozumím no. (Barbora, UK)

4.1.2 Od výplaty k výplatě

V odpovědích na to, jak by respondent popsal chudého člověka se objevovala odpověď, že chudý je i ten, kdo žije od výplaty k výplatě. Respondenti uvedli, že tito lidé nejsou přímo chudí, jelikož pokryjí všechny své výdaje, ale z měsíční výplaty jim nezbývá nic, co by si mohli ušetřit do budoucna. Tudiž tito lidé pravděpodobně nestrádají na financích, že by museli výrazně šetřit, ale pokud by se dostali do nějaké nepředpokládané situace, může se jejich životní situace razantně zhoršit. Otázkou ovšem je, zda si tito lidé uvědomují riziko života od výplaty k výplatě bez jakékoliv finanční rezervy. U mladých lidí je pravděpodobné, že si situaci uvědomují, ale že jim nevádí. Mají pokryté své výdaje, a protože nemají žádné závazky, nemusí se strachovat o svůj neexistující finanční polštář, který by dle expertů měl být alespoň tři měsíční výplaty, ideálně však šest měsíčních platů (Ministerstvo financí Česká republika 2020). Pravděpodobně jim tato situace nevádí z toho důvodu, že v případě, pokud by se dostali do opravdu velkých problémů, mají rodiče, jiné příbuzné nebo kamarády, kteří by jim peníze bez úroku půjčili.

„Jako chudého asi ne je pravda jestli vystačí s tou výplatou tak nejde asi říct, jakože jsou chudý. Je pravda je to asi něco jinýho, než právě kdyby jim ta výplata třeba nevystačila na ten měsíc. Ale zároveň to není dobře protože kdyby se něco stalo, tak v tu chvíli na to nemají žádné finance, ať už mluvíme o nějaké autonehodě, nějaké zdravotní potíže cokoliv, tak je pravda, že v tu chvíli prostě nebudou mít z čeho to zaplatit, takže se dá říct, že jsou chudý no. Ale zároveň jsou pořád na tom líp než ty bezdomovci právě no.“
(Lukáš, TUL)

„Takovýho toho klasickýho člověka, co žije od výplaty, nebo určitě to má nějaký jako stupně, ale jako chuděj člověk pro mě je i ten, kterež žije jako od výplaty k výplatě a jo, nemůže si nemůže dopřát jako takový ty trošku jako lepší věci. Takový to jsou často jako mladý lidi, který právě přesně jsou takový, že říkaj jako jo má, že má třeba já nevím 25000 příjmy. A z toho jako 24 a půl výdaje, že fakt jako žije od výplaty k výplatě, ale často to tím, že to je mladej člověk a nemá žádný závazky, a tak prostě všechno utratí.“
(Veronika, Newton university)

4.2 Pocity

Druhé téma, které napomáhá k zodpovězení otázky, jak studenti vnímají chudobu a jak ji rozumí pomohla mimo jiné otázka, zda si dle respondentů chudí uvědomují, že jsou

chudí a pokud ano, jaké z toho mají pocity. Studenti se shodují, že pocity musí být velmi nepříjemné. Tyto nepříjemné pocity mohou pramenit také z toho, že lidé se mají tendenci porovnávat se svým okolím a pokud si někdo nemůže dovolit všechno co ostatní v jeho okolí, může to být spouštěč těchto nepříjemných pocitů z jejich vlastní životní situace. Jedná se také o určité zklamání ze sebe sama. Mohou se u nich z tohoto důvodu projevit i určité pocity úzkosti z jejich situace. Další otázka, která z toho vyvstává je, proč tedy chudí zůstávají chudí. Zde se jedná o určitý stereotyp nebo zacyklení v začarovaném kruhu, ze kterého není jednoduché se vymanit a velké většině lidí se to nepodaří. Může nastat ale také situace, kdy lidé už nemají chuť a ambice se z tohoto začarovaného kruhu snažit vymanit a se svou situací se smíří a stagnují na místě ve své chudobě.

„No tak historicky asi vždycky bylo nějak těžký se vymanit ze špatných socioekonomický situace. Ono už je to složitý jenom v tom nějakým asi uplatnění se prostě na trhu práce a v dostat se do nějaký. Rozumný platový třídy, protože člověk na tu platovou třídu musí mít třeba nějaký vzdělání, a když jeho rodina, tak chudá, že ani nemůže jít na vysokou školu a musí rovnou pracovat, tak logicky je pro něj pak mnohem složitější se dostat. Nějaký práci, která je líp ohodnocená, když třeba nemá to vysoký vzdělání, nebo klidně i to střední.“ (Adam, UK)

„No já bych řekla, že to určitě jako zklamaný, ale že třeba už se jakoby i zvykli prostě na ten na to, jak žijou a že už to ani prostě dál neřešej, že už s tím nic jako nedělaj, ale zklamaný asi jako ze sebe budou.“ (Veronika, Newton university)

Odpovědět na tuto otázku bylo pro respondenty poměrně komplikované, jelikož se nikdy příliš nezaobírali tím, jaké mohou mít chudí ze svého postavení pocity. Někteří se necítili dostatečně kvalifikovaní, aby dle jejich slov mohli odpovědět na tuto otázku. Do položení této otázky byli klidní, ale po položení této otázky poměrně znejistěli. Z toho usuzuji, že se v naší společnosti příliš nezaobíráme psychickými aspekty chudoby na takovéto jednoduché úrovni a spíše řešíme, jak by se lidem dalo pomoci hmotně a ne to, jak oni se sami ve své situaci cítí.

4.3 Strategie

Třetím tématem jsou strategie. U chudých lidí se můžeme setkat s určitými strategiemi, jak se vypořádávají se svou chudobou. Tyto strategie jsou důležitou součástí

jejich životů, protože bez těchto strategií by se mohli stále více propadat do chudoby, která může končit tak, že se člověk z důvodu nedostatku financí ocitne na ulici, bez domova. Ovšem nalezení určité strategie je poměrně složitý proces, jelikož, jak je již zmíněno výše, pokud jsou chudí zaseknuti v začarovaném kruhu, je pro ně těžké nalézt východisko, jak se vymanit z jejich situace a případně si našetřit nějaké peníze, protože žijí od výplaty k výplatě.

„Si myslím, že je to takové jako začarovanéj kruh spíš. Že vypořádat se s tím. Tím, že mám zase jenom jako omezený rozpočet vlastně, nemůžu si teda dát nic na stranu těm asi беру to, to je asi to vždy беру, jakože chudý, že vlastně vyjde, že jde ne ze dne na den, ale třeba z měsíce na měsíc, že opravdu má teda příjem, který by opravdu za ten měsíc vy potřebuje fakt na 0. Takže je to takový začarovaný kruh, že vlastně se z toho nedokáže nějak dostat, protože i kdyby šáhnul úplně do toho minima, co má, tak zase bude mít třeba hlad nebo nebude mít na učebnice na sešit na něco, co potřebuje jako nutně.“
(Kateřina, TUL)

4.3.1 Pracující populace

Jednou z možných strategií, jak se dospělá pracující populace vyrovnává s chudobou je nalezení nového nebo případně dalšího pracovního místa ke stávající práci.

„No, určitě bych se snažila třeba si najít další práci nebo jinou práci. Změna práce. Protože asi to není ideální ta práce, když bych na tom byla hůř nebo špatně. Tak buďto kdyby to zajišťovalo nějakou stabilitu, alespoň pojištění třeba nebo tak, tak bych se k tomu nešla třeba něco dalšího. Fakt se snažila z toho vyhrabat a až bych třeba na tom byla líp, tak i teda psychicky, že jo, kdybych se snažila opravdu najít nějakou jinou líp placenou práci.“ (Barbora, UK)

Další strategií v rámci chudoby je šetření. Obecně seškrtnutí svých výdajů. Ať už na jídle, značkovém oblečení, dárkách pro rodinu, dovolených či na energiích. Šetření na energiích se může projevovat různými způsoby. Někteří lidé vytápí v zimě pouze jednu místnost v bytě, snaží se maximálně šetřit vodou při osobní hygieně či při mytí nádobí. Dále využívání městské hromadné dopravy místo osobního automobilu k přesouvání se.

„Jo šetření na jídle a asi i na ostatních věcech jako. Na oblečení na všem, co jsou se kupuje bych tak tipoval. No tak má každé nastavenou nějakou svojí, jak to říct nějakou

svoji prostě nějaký svůj styl života a kterej rád udržuje těma penězma. A celkově ten se prostě musí snížit proto, aby ty lidi mohli zaplatit účty všechno no i co se týče obměňování výbavy bytů a všech tady těch věcí. No třeba rodina nemá, že každej člen tý rodiny nemá vlastní auto a má třeba jenom jedno, 1 člen a nejezděj tím tolik všude, ale jezdí spíše MHD a tím mu tam jenom kde je potřeba, aby ušetřili na benzínu. Takhle bych to viděl. Nepošlou děti na soukromou střední nebo vysokou, protože proč, když jsou i zdarma, že jo školy.“
(Adam, UK)

Překvapivé je, že chudí lidé nemají příliš velký zájem vyhledávat nějaké poradenství, které by jim pomohlo v rámci jejich ekonomické situace. Respondenti tuto možnost zařadili až na zadní příčky v rámci strategií na vypořádávání se s chudobou. Jedna respondentka, která pracuje v oboru spojeném financemi přímo uvedla, že chudí lidé se neřadí mezi jejich klienty. Tento fakt si vysvětluje tím, že chudí nemají zájem o to, aby jim někdo pomáhal, protože se za své postavení stydí a nechťejí se o svou situaci dělit s cizími lidmi, a tak zůstávají ve svém začarovaném kruhu chudoby.

„Podle mě si první věc, co dělají je, že si shánějí další práci, nějaký sekundární zdroj příjmů. Já si myslím, že první v pořadí je ta druhá práce a jako druhý je to omezování v nějakých věcech a třetí až čtvrtá až někde vzadu prostě je nějaký žádání o nějaký poradenství.“ (Martin, UK)

„Protože je to pro ně hrozně jako nepříjemný téma. Ono jako člověk se nechce chlubit tím, že je prostě chudej, že peníze nemá a jako těžce se mu o tom jakoby mluví. A my právě hodně i pracujeme s pojmem jako finanční sebevědomí, který prostě tyhle ty lidi maj úplně jako na 0. A ty fakt jako odmítnout prostě cokoliv jako řešit s financema jo tam jako, i když oni byli fakt jako rádi, kdybychom jim ušetřili tu blbou jako pětistovku. Ale prostě jednak si myslím, že se i jako hodně boje, že mají prostě tak strašně negativní jako vztah k těm penězům, že prostě to nechťej řešit.“ (Veronika, Newton university)

4.3.2 Studenti

Studenti mají velmi podobné strategie na vypořádávání se s chudobou jako dospělá, pracující populace. Ovšem a rozdíl od dospělé populace ale neřeší například velké hmotné dárky pro rodinu k Vánocům či dovolenou a obecně neřeší zaopatření své rodiny či nutnost pokrytí zdravotního pojištění v rámci zaměstnání, protože to je jim placeno v rámci toho, že jsou studenti vysoké školy v České republice.

Jednou z těchto strategií je i život nebo časté návštěvy u rodičů a jejich finanční pomoc při studiu. Pokud rodiče své děti dostatečně finančně podporují, nemusí si hledat brigádu nebo pracují jen na pár hodin měsíčně. To se ovšem jak vyplývá z výzkumu na Australských univerzitách příliš často neděje (Jackson et al. 2018). U nás je situace v rámci podpory dětí studentů jejich rodiči výrazně vyšší ale také existuje minimální množství studentů na plný úvazek, kteří nemají žádný přívýdělek při studiu.

„No třeba když ty peníze prostě studenti nemaj, tak pokud mají dobře zaopatřený rodiče, tak si prostě řeknou rodičům hele takhle se mi prostě žije chudě, mohl bych poprosit víc peněz. Anebo jezdí k rodičům nebo vyžítat ledničku rodičům to funguje vlastně.“ (Adam, UK)

„Mně přijde, že jo kor jako v dnešní době, no mě to přijde, jakože dost často se mi stává, že třeba takovej obecněj s kamarádama jako i z vejšky, nebo i ty, protože si jdu třeba s někým ze střední, tak se o tom jako dost často jako bavíme, prostě jakože to je jako problém, že jo. A hlavně to furt máš jako na očích ty výdaje prostě, že jo, furt si něco kupuješ, jak žiješ prostě sám, tak mi přijde, jako že se to jako nutí jako tak nějak jako uvědomovat i ty jakoby finanční situaci, že jo. Jako podle mě se to jako uvědomuju si to podle mě trochu. Ne všichni opět, ale jako já bych já bych řekl, že to tak procentuálně je tak třeba jako 80. Určitě. No, jako pak je tady těch pár % který mi to jako úplně jedno ty peníze, že jo, ty prostě dostávaj, že jo dostávaj peníze od rodičů. Je to hotový, že.“ (Martin, UK).

Jednou z hlavních strategií, pomocí které se studenti vypořádávají s chudobou, je šetření na jídle. Jedním z uváděných způsobů je navštěvování školní menzy, kde se studenti mohou najíst dostatečně kvalitně a za velmi slušnou cenu. Ovšem ne všechny fakulty tuto možnost svým studentům poskytují. Další způsob šetření na jídle může být ve formě toho, že jedí levné, nekvalitní potraviny a také to, že nejedí vůbec. Tento způsob šetření může mít ale fatální následky. To, že nedostatek financí studentů způsobuje

problémy s nákupem nejen oblečení, učebnic ale i tak základních věcí jako jsou potraviny zmiňuje ve své studii i Jackson et al. (2018). Konzumace nekvalitních a nezdravých potravin může způsobovat různé zdravotní potíže. Jako je nedostatek živin a minerálů nebo případně i obezitu způsobenou nadměrnou konzumací nevhodných potravin v souvislosti s nevyváženým poměrem zdravých potravin. Mezi nejlevnější a nejsnadněji dostupné potraviny s minimální potřebou přípravy se řadí vysoce průmyslově zpracované potraviny. Ať už se jedná o polévky v sáčcích či jiné polotovary. Nadměrná konzumace těchto potravin může způsobovat v jednom případě obezitu, či jiné civilizační choroby jako je diabetes mellitus 2. typu, hypertenze či jaterní cirhóza. Tyto nemoci jsou spojeny také s nedostatkem kvalitních živin a vitamínů, které člověk z vysoce průmyslově zpracovaných potravin hůře získává a těžce v těle zpracovává (Zpracované potraviny, nzip.cz).

„Tam už asi nemůžu říct, jestli to bylo přímo kvůli chudobě, že by chtěl ušetřit, ale jako setkala jsem se na vysoké škole s více lidmi, u kterých vím, že si takhle nekupovali jídlo a přežívali jenom na tom, aby to bylo kalorické, takže si kupovali třeba džus a tomu nějaké ty polívky třeba. A spíš jsem to vyzozorovala, že to takhle dělají a že i bylo vidět, že možná schválně kupují vysoko kalorická jídla, která jsou ale třeba levnější a prostě ušetřili. Tak může to být jeho preference, asi nemůžu stoprocentně říct, že není to jeho preference, ale bylo vidět, že pak už třeba mu není přes den nějak třeba dobře, a tak a že má hlad například. A když třeba jsem nějaké jídlo donesla navíc a dala mu to, tak to přijal ten člověk a snědl jako celé, takže z toho můžu srovnat, že to třeba není jeho preference jíst takové věci.“ (Tereza, VŠCHT)

Druhou variantou šetření na jídle je vedle konzumace nevhodných potravin je nekonzumování žádných potravin nebo jen minimálního množství, které není pro tělo daného jedince dostatečné. V tomto případě jsou zdravotní rizika obrovská. Primárně se u těchto lidí vyskytuje únava a vyčerpání z hladovění, které jim mohou bránit v úspěšném absolvování studia (UPOL, 2012).

„Myslím si, že velká část je právě to jídlo, prostě jako snaží ušetřit. A opravdu jako ne úplně nejíst, ale samozřejmě jako nakupovat úplně za co nejlevněji a asi i jíst teda míň, protože k tomu právě je výborná si myslím právě ta menza, kdy se dá teda najíst za nějaké slušné, teda jako peníze, když si teda nebudou vařit a vlastně to mají i bez práce.“ (Kateřina, TUL)

„To ono to prostě jako bylo vidět, protože on to si pak všimneš, jako nebylo to takový jako nějaký ten jako nějaký jako návyk. Prostě že by to, že by bylo hodně šetrivý a takovýhle jako fakt to bylo, že to, jako bylo to na něm vidět, že je to takovej, že si prostě jako by až podezřele vážil těch věcí, co má a prostě jakože i jedl málo. Prostě je takový, že si člověk koupí chleba a dá si 4 plátky k snídani a rajče a on si dal jeden plátek a žádný rajče, a přitom to byl docela jedlík.“ (Martin, UK)

Jednou ze strategií, jak se vyhýbat chudobě jsou také příjmy ze stipendií, která jim nabízí jejich univerzita. Obvykle univerzity nabízejí ubytovací stipendium a poté vyšší podporu při vzdělávání pro sociálně slabší studenty. Pomoc je jak finanční, tak materiální. Ubytovací stipendium je hodně využívaná služba, protože není potřeba dokládat údaje o svých příjmech a pouze stačí, když má student trvalé bydliště mimo město, ve kterém se nachází jím studovaná vysoká škola. Tudíž tento příspěvek využívají i ti, kteří si o sobě nemyslí, že jsou chudí a ani expertně do kategorie chudoby nespadají. Jedná se pouze o příjemný přivýdělek. Mezi materiální pomoc se řadí zapůjčení výpočetní techniky či dalších nezbytných věcí ke studiu.

„Co teda, tak máme nárok na to ubytovací stipendium. A pak je tam ještě nějaké jako sociální stipendium, o které je možné požádat, a to oni to určuje nějaká komise nebo něco tu výši a jestli na to má člověk nárok. No máme to normálně jako vyvěšené, že je možnost o to požádat, ale nevím. Bohužel ty podmínky neznám.“ (Tereza, VŠCHT)

„No máme tam hodně studentů, kteří potřebovali třeba využít toho, že jim škola zapůjčí školní notebooky, protože na vlastní notebooky neměli peníze. Takže to je jedna věc no.“ (Lukáš, TUL)

Překvapivé je, že studenti se často nechtějí nechat ochudit o společenský život, proto mezi jejich strategie na boj s nedostatkem financí není vynechání událostí, kde se mohou bavit s kamarády. Ovšem hledají často levnější alternativy, nebo nejlépe akce, které jsou neplacené a následně na nich neutratí za pití či jídlo. Ale to, že by student kvůli financím nenavštěvoval se svými přáteli žádné podniky se příliš nevyskytuje.

„No že místo tankový Plzně jdeme do Nádražky. Ano, většinou to je kvůli penězům, například jeden z nás, když by nás bylo pět a jeden z nás řekl, že jako ted'ka nemá peníze, tak prostě jdeme do Nádražky a nikomu nám to jako nějak takhle nevadí a nic si z toho neděláme nebo ani nevnímáme. To, že řekl, že vlastně nemá na dražší pivo no.“ (Josef, ČVUT)

„A samozřejmě to potom jako zábava, no ale to nevím. Ještě že jsem se jako s tím nasetkala, tak úplně nevím, jestli. To ti studenti jsou zase schopni jako úplně se toho vzdát jako toho společenského života, že třeba se nedají tolik pít, protože samozřejmě alkohol je drahý.“ (Kateřina, TUL)

Studenti také hojně využívají studentských slev. Jedná se také o jednu ze strategií v rámci šetření. Zjišťování, zda na daném místě nemůže člověk pár korun ušetřit po předložení studentského průkazu. To je jednou z výhod České republiky, která tímto způsobem vychází studentům vstříc. Studenti mají slevy na dopravu, vstupy na kulturní akce, či na již zmiňované jídlo.

4.4 Exekuce

Čtvrtým tématem jsou exekuce, jelikož toto téma se objevilo ve všech rozhovorech a je zde vidět zajímavý pohled na to, zda studenti vnímají člověka v exekuci jako chudého či nikoli. Exekuce má za cíl z dané osoby vymoci peněžitý dluh. Exekuce je nařízena soudem, po tomto nařízení se role chopí exekutor, který vykonává dané soudní rozhodnutí. Mimo soudů může exekuci vykonávat také krajský, obecní či finanční úřad (Exekutorská komora ČR 2012). V souvislosti s exekucemi mě zajímalo, zda si respondenti myslí, že člověk, na kterého je vedena exekuce, je chudý. Zde se objevila ve většině případů odpověď, že lidé v exekuci chudí nejsou. Tento fakt byl vysvětlen tak, že někteří lidé jsou v exekuci například kvůli špatnému fungování firmy, ale zároveň mají rodinu, která se o ně je schopna postarat, či mají jiné příjmy mimo firmu, v rámci které, je na ně vedena exekuce. Nebo také to, že pokud se člověk dostal do exekuce „svou vinnou“, tedy že své peníze například prohrál v hazardních hrách a následně se z toho důvodu zadlužil, není vnímán, jako chudý. Zároveň neberou osoby v exekuci za chudé pro to, že pokud člověk splatí svůj dluh, může se pohodlně dostat zpět na svou životní úroveň před exekucí. Dalo by se říci, že se jedná pouze o krátkodobou chudobu, která brzy může bez problémů pominout.

„Ale to je zase ono. Záleží, jak se do té exekuce dostanou, jestli prostě progamblujou všechny prachy, co maj, tak to neznamená, že jsou chudí.“ (Adam, UK)

„To je podle mě takový, jako situační bych prostě řekl, jako že mě přijde, jako že jako být v exekuci, jako že to není, jako že to nemusí být jako nutně natrvalo. Víím, že to prostě já bych řekl, že jsou jako přechodně chudý, protože že jo, někdo prostě tam v tom může zůstat a zůstat prostě chudý a v té exekuci dál a dál pokračovat. A někde právě jak jsem mluvil o tom, mě se od toho může odrazit, že jo. A nějak se prostě jako dostat zpátky na nohy, že jo.“ (Martin, UK)

Následně byla po této otázce položena navazující a to taková, zda si myslí, že následky exekuce mohou způsobit změnu statusu tak, že poté už lidé chudí budou. Zde se již odpovědi více rozcházel. Někdo uvedl bez okolků ano, jsou chudí někdo naopak řekl jednoznačné ne. Jiný respondent se na chudobu v exekuci dívá tak, že lidé v exekuci jsou ještě více než chudí, protože dluží velké peníze a z jejich výdělku jim příliš mnoho financí nezůstává. Dále se také vyskytla odpověď, že respondent je jako chudé nevnímá a nemyslí si, že by jejich vstup do exekuce změnil jejich status. Ovšem uvádí, že dle něj si to ostatní lidé v okolí určitě myslet mohou.

„No, chudí, chudí bych asi úplně neřekla. Nebo myslím si, že oni si rozhodně nemyslí, že jsou chudí. A já si myslím, že jsou snad ještě něco jako hůř, než chudí, protože tím, že vlastně jako dluží, tak to si myslím, že není ani jako chudoba.“ (Kateřina, TUL)

Nejvyšší podíl osob v exekuci žije v Karlovarském a Ústeckém kraji. Jedná se o dva nejchudší kraje z celé České republiky. Ústecký je zároveň jedním ze dvou krajů, kde je nejvyšší procento nezaměstnanosti (ČSÚ 2019). I proto je zajímavé, že studenti nepovažují člověka v exekuci za chudého. Velké množství obyvatel těchto krajů žije na nebo pod hranicí chudoby. Drtivá většina lidí, kteří zde žijí a zároveň jsou v exekuci, jsou chudí. Dle mého výzkumu vyplývá, že si studenti jako člověka v exekuci představí někoho, komu zkrachovala firma či se stal závislý na návykových látkách či automatech, což ovšem není úplně pravidlo a lidé se do exekuce dostávají i z jiných důvodů. Málo kdo uvažuje o tom, že exekuce mají původ v tom, že se lidé zadluží u pochybných firem, protože jim banka více peněz nepůjčí. Půjčku potřebují například z toho důvodu, že potřebují nový spotřebič do domácnosti, jako je lednice či pračka, a protože žijí od výplaty k výplatě, tak nemají žádné finanční rezervy, za které by daný spotřebič koupili a v ten moment se dostávají stále více do začarovaného kruhu dluhů a chudoby, která může končit právě exekucí.

Jak vyplývá z odpovědí, téma exekuce je velmi rozporuplné a každý na něj ze svého pohledu nahlíží trochu jinak. Jedna věc ale odpovědi spojuje a tou je, že dle nich se lidé do exekucí dostávají následkem špatné finanční gramotnosti, špatných investičních rozhodnutí či po propadnutí určité závislosti, jako je například hraní hazardních her či alkoholismus.

4.4.1 Osobní bankrot

Podotázkou k exekucím byla také otázka na osobní bankrot a to, zda jsou lidé, kteří vyhlásili osobní bankrot, chudí. V případě osobních bankrotů také shodně nevyplývá, zda ano či ne. Vždy záleží na osobní situaci daného jedince a jeho postoji k jeho situaci.

Jak u exekucí, tak u osobního bankrotu kladli respondenti také vliv na to, jak se vnímá ten daný člověk sám. Pokud se člověk, který prochází jedním z těchto finančních problémů vnímá jako chudý, tak i my můžeme říci ano, tento člověk je chudý, protože má určité vážné finanční potíže a zároveň sám sebe vnímá jako chudého.

Tak jestli se ten člověk sám klasifikuje, jako že je chudý, tak bych potom řekla, že jo. To samý s tou exekucí, že jestli si ten člověk o sobě i myslí a nějak to je třeba znát, tak asi ano, řekla bych že je chudý. (Barbora, UK).

4.5 Chudí mezi bohatými

Téma, které dělalo respondentům problémy bylo, zda existují chudí mezi bohatými. Vnímají to jako něco absurdního. Pokud má člověk určité množství peněz, v řádu milionů korun, je pro ně nesmyslné ho považovat za chudého. Ovšem uznávají, že tito lidé sami sebe za chudé mohou považovat. Pokud má někdo majetek v a stav bankovního konta v řádu milionů, může se považovat za chudého oproti těm, jejich majetky jsou v řádech miliard. Odpověď na to, proč tato situace nastává, že i lidé, kteří objektivně expertně chudí nejsou, se za chudé považují, je srovnávání. Lidé mají v povaze se neustále srovnávat a porovnávat s ostatními. S tím se pojí i to, že si lidé mezi sebou závidí.

„No, určitě se tak můžou ti lidé cítit. Pak už je to spíš jako pocitová chudoba, když bych to tak řekla. Jelikož ostatní lidé by je třeba nezařadili, jako že jsou chudí, možná ti bohatí by to o nich právě řekli a viděli to tak, ale třeba lidé ze stejných vrstev, pak by to takhle už neviděli, nebo z jiných vrstev z těch třeba jakože nižších, tak už by to takhle neviděli, a naopak by to zas mohlo být pro ně třeba ten bohatý.“ (Tereza, VŠCHT)

4.6 Soutěživost

Jedním z témat, které z výzkumu vystupuje je soutěživost. Žijeme ve společnosti, kterou můžeme popsat jako soutěživou. Lidé soutěží ve sportovních utkáních, v politických kláních ale i v tom, kdo má více majetku či peněz. Soutěživosti se věnoval ve své knize Teorie zahálčivé třídy Thorstein Veblen (1999). Konkrétně se věnoval soutěživé spotřebě. Veblen uvádí, že lidé se snaží získat nebo udržet svůj status skrze spotřebu. Kupují si drahé věci, které představují určitý status s pocitem, že když si je přestanou kupovat, jejich postavení ve společnosti se změní a bude upadat. Pokud někdo nemá dost peněz na to, aby si mohl drahé věci koupit, kupuje si jejich levnější napodobeniny nebo jiné náhražky a svůj vysoký status díky těmto falešným kusům pouze předstírá (Veblen 1999).

Soutěživost je jedním z důvodů, proč i ti, kteří nejsou objektivně – expertně chudí, si o sobě mohou myslet a tvrdit, že chudí jsou. Protože nemají tolik prostředků jako lidé v jejich okolí. Nemají nejnovější automobil, nejezdí několikrát ročně na dovolenou.

„To je jako hrozně taková jako soutěživá společnost mě prostě přijde, že jo mě teďka jako na první pohled, jo. Já mám prostě lepší boty než ty, jak prostě, že jo, jsem prostě jako bohatší, jo, já jsem se nad tebou mám lepší auto, než že jsem nad tebou.“
(Martin, UK)

Právě pro to je soutěživost jedním z důvodů toho, proč si lidé nechtějí přiznat svou chudobu anebo pokud si svou finanční situaci uvědomují, se jí snaží skrýt před svým okolím. To se poté pojí s tématem skrývání chudoby, které je popsáno níže. Soutěživost se také pojí se zde opět pojí se srovnáváním, které má své základy v závisti.

„No, protože lidi rádi soutěží a chtějí být samozřejmě ty nejlepší, no.“
(Lukáš, TUL)

4.7 Skrývání chudoby

Hlavním tématem tohoto výzkumu je neviditelná chudoba, s níž se pojí skrývání chudoby. Zda lidé svou chudobu skrývají a pokud ano, jaké k tomu mají strategie. Tato kapitola praktické části je opět rozdělena na dvě části. Konkrétně na pracující populaci a studenty, stejně jako v případě strategií na vypořádávání se s chudobou. Toto rozdělení je nezbytné, protože chudoba studentů a chudoba dospělé, pracující populace je vnímána jinak, jak bude popsáno níže.

4.7.1 Pracující populace

Chudoba je ve společnosti velmi stigmatizované téma, a proto se o ní příliš nemluví. Jak vyplývá z mého výzkumu, lidé se svou chudobu snaží skrývat. Důvodů pro skrývání je několik. Opět se zde vyskytuje právě již zmiňovaná soutěživost. Lidé nechtějí svému okolí ukázat svou finanční situaci. Zároveň ale lidé skrývají chudobu sami před sebou. Nechtějí si připustit, že se ocitli v nepříjemné finanční situaci, a proto se snaží naoko chovat tak, jako že se jich chudoba netýká.

Problém se skrýváním chudoby se může vyskytnout ve chvíli, kdy člověka jeho snaha o skrývání jeho situace dostane do ještě hlubší propasti chudoby.

„Podle mě je to tím skrývají úplně tím skrýváním tý chudoby se ta chudoba ještě jako ve výsledku jako ještě prohlubuje, že jo. Protože pak si udržuje nějaký ten standard, že třeba to oblečení, že jo, tak oblečení, jo, to se prostě časem onosí a je to prostě potom, i tak si koupí stejný ze stejné, prostě jakoby úrovně. A tím se prostě jako zasunuje jako do rozpočtu, že jo nebo taky choděj řekněme, nebo třeba, no nějaká prostě skupina mamky s děčkama prostě chodit tady někdo někam do kavárny, že jo. Nějaká mamka se dostane naše další nějaký horší situace, aby nevypadala, jako že je nějaká, že jo nějaká jako chudá, nebo jako v chudobě to prostě furt bude s nima chodit, aby to jako nevypadalo při tom, že jo tady můžete jo doma škrábat ty jo, teda omítku.“ (Martin, UK)

4.7.1.1. Strategie na skrývání chudoby

Pro to, aby člověk mohl svou chudobu skrývat musí mít naučené určité strategie, díky kterým se mu skrývání daří. Z mého výzkumu vystupují dvě primární strategie na skrývání chudoby.

První strategií je strategie týkající se oblečení. To, jak je člověk oblečen je jedna z prvních věcí, co nás na ostatních zaujme, když se s nimi setkáme. Lidé kupují značkové oblečení z druhé ruky či ve velkých slevách a většinou vlastní jeden kus tohoto oblečení. Také mohou kupovat napodobeniny luxusního značkového oblečení, jak zmiňuje Veblen, viz soutěživost, v rámci svého pojednání o zahálčivé třídě, konkrétně v části o soutěživé spotřebě (Veblen 1999). Díky tomu poté na své okolí působí jako někdo, kdo si může dovolit luxusnější kusy oblečení a nikoho nenapadne, že by se mohl daný člověk potýkat s finančními potížemi. Ale i přesto, že je oblečení koupené ve slevě či z druhé ruky, může chudému zasáhnout do rozpočtu tak, že upřednostní kus oblečení před dostatečným množstvím pestré a vyvážené stravy.

„Já si myslím, že to třeba právě dělají tak, že, se navenek snaží vypadat stejně jako člověk co není chudý. Takže třeba když to vezmeme z oblečení nebo tak, tak se snaží prostě mít pár dejme tomu jakoby outfitů, nebo pár věcí, který působí velmi dobře a reprezentativně a prostě cítil jsem to v tom skvěle, a tak akorát prostě mají jednu tu bundu a jeden svetr a jedny džíny, a ne osm od každého a potom no anebo no tak to je jedna věc že jo. To je asi to nejjednodušší podle mě takhle, protože hodně lidí ostatní lidi vnímají podle toho, co mají na sobě. Anebo podle mě i v konverzacích. Hodně si myslím, že si i vymejšlej v lžou o tom, co dělaj nebo kde byli nebo i co jedli. Protože třeba přesně jak říkám, nemůžu si dovolit prostě úplně všechno, ale pak básní o tom, co jakoby, jedli, nebo co byste třeba přáli. No. A jinak, jinak nevím, no podle mě to je asi nejjednodušší to takhle v tom oblečení a v tady tom, jestli to si navymýšlí, co dělaj v tom osobním životě mimo.“
(Barbora, UK)

„A tak může to bejt třeba taky tím, že se snaží prezentovat, jakože snažíš se vypadat, prostě, že je všechno v pohodě, ale může to bejt třeba tím taky, máš v určitej objem peněz a teď se rozhodneš peníze, který třeba mají jít na jídlo, tak si třeba za to koupíš, ale nějaký hezcí oblečení, čistě jenom proto, abys nevypadal, že vůbec takovýhle rozhodnutí musíš dělat. Jo, že třeba přijdeš radši v nový blůze, aby si lidi mysleli jo, ono se ono jako v pohodě. On na to má, že jo. Ale realita je taková, že prostě doma nemáš co jíst, takže takhle bych řekl, že se dá třeba ještě skrývat chudoba.“
(Adam, UK)

Druhou strategií je lhaní. Lidé lžou o tom, že jezdí na dovolenou, že chodí na jídlo do luxusních restaurací a nakupují v luxusních buticích. Je běžné, že lidé chodí do luxusních obchodních domů, kde si koupí pouze papírovou tašku, se kterou se následně vyfotí a fotku umístí na sociální síť a působí, že mají na nejluxusnější zboží. Právě sociální síť tvoří skvělý nástroj, díky kterému lidé mohou na své okolí působit bohatší, než ve skutečnosti jsou. Mimo dovolené a oblečení existují i jiné způsoby, jak v dnešní době vypadat bohatě. Existují půjčovny luxusních drahých automobilů, kde půjčovné na den není prakticky žádný zásah do rozpočtu, na rozdíl od koupě nového automobilu.

„Dotyčný může jo právě říkat, jak si třeba jezdí na hezký luxusní dovolený. Nebo, že támhle chodí do restaurací hezkejch a porovnávat s těmi ostatními přitom v reálu nikam nechodí.“
(Lukáš, TUL)

„Jak říkám, právě jako to oblečení a pak třeba i jako na sociálních sítích, si myslím, že se to dá dost jednoduše jako oklamat jako jo ono stačí vyfotit, jakože člověk někde byl, on tam často ani nemusí být a jako lidi si jako si pak jako říká, jako že jo, ty jo, on byl tady na tom já nevím na dovolený i třeba že jo, na který je třeba nikde, jako nebylo vlastně a jako tak řeknou, tak ten má asi na ty dovolený, ten asi jako chudej není, že jo.“
(Veronika, Newton university)

4.7.2 Studenti

Na rozdíl od pracující populace studenti svou chudobu tolik neskrývají. Ovlivňuje to několik faktorů. Jedním z nich může být to, že studenti nejsou tolik závistiví a také to, že studenti jsou odjakživa vnímáni jako část společnosti, která nemá tak vysoké příjmy, protože za studium jim nikdo neplatí. S tím se pojí také to, že je to ve společnosti jaksi vžitě a pojem „chudý student“ je hojně využíván. Mluví takto o sobě i ti, kteří mají financí dostatek. Obecně se ve společnosti počítá s tím, že studenti přechodem na vysokou školu nějakým způsobem zchudnou.

„Já myslím, že studenti ne tak moc jako dospělá část populace. Proč to nevím, ale přijde mi to tak logický, nebo přijde mi to takový, že, nevím, mám z toho takovej pocit no, že ty mladší lidi nejsou tak jakoby takový závistivý.“ (Adam, UK)

To, že skrývání chudoby u studentů není tak frekventované jako u dospělé pracující populace neznámá, že se nemůže vyskytovat. Někteří studenti skrývají svůj finanční status před svými vrstevníky, protože se za něj stydí. Strategie na skrývání jsou obdobné, jako u pracující populace. Navíc se zde objevuje to, že student nevynechá společenskou akci z důvodu toho, že by neměl peníze, aby se nedostal do situace, že bude muset vysvětlovat, že nemá peníze a z toho důvodu si nemůže dovolit jít se bavit.

5. Diskuze

Cílem práce bylo zjistit, jak studenti vysokých škol v České republice vnímají chudobu a jak ji rozumí. Dále pak bylo cílem zjistit, zda lidé a studenti skrývají chudobu a pokud ano, proč a jaké k tomu mají strategie. Následně pomocí tematické analýzy byla nalezena další témata, která z výzkumu vyplývají. V této části práce představím výsledky, ke kterým jsem dospěla v rámci výzkumu.

Chudoba pro studenty znamená to, že si člověk nemůže dovolit žít komfortně bez omezování. Jak vyplývá z literatury, kdy podle Šroubové (2020) jsou chudí i ti, kteří mají slušné oblečení a okolí nedávají žádnou záminku pro to, aby si o nich myslelo, že jsou chudí. Je tomu tak i podle studentů. Chudého na první pohled poznat nemusíme. Výjimku tvoří lidé bez domova, u kterých je chudoba patrná na první pohled. Mají potrhané oblečení, svůj majetek nosí u sebe v igelitových taškách a často z důvodu nedostatečné hygieny zapáchají.

Jednou z hlavních strategií chudých je setření. Jak na energiích, tak na jídle či oblečení. Dále pak na dárkách k Vánocům nebo i na dopravě, kdy upřednostňují cestování hromadnou dopravou oproti automobilu. Jedním z nejsnazších řešení je dle mého zjištění hledání nové práce či jakékoliv jiné formy příjmu, který člověku může pomoci dostat se ze začarovaného kruhu chudoby.

Joseph W. Johnson (2020) uvádí, že viditelná a neviditelná chudoba mají společné znaky. To vyplývá i z mého výzkumu. Jak chudí, kteří svou chudobu neskrývají, tak ti, kteří se jí snaží skrýt mají stejné strategie v rámci vypořádávání se se svou chudobou. Šetří primárně na jídle a na energiích. To se poté může podepisovat na jejich zdraví. Mají hlad, jsou nachlazení.

Jak podle Šroubové (2020), tak podle Johnsona (2020) lidé skrývají svou chudobu pro to, že se za svůj status stydí a nechtějí ho přiznat svému okolí. To vyplývá i z mého výzkumu. Lidé skrývají svou chudobu, protože se za ni stydí. Lidé jsou od povahy soutěživí jedinci, proto chtějí na své okolí působit, že se jich žádné problémy netýkají. Soutěživost se pojí ale také s tím, že i lidé, kteří objektivně – expertně chudí nejsou, se vnímají jako chudí. V návaznosti na Veblena, který ve své knize Teorie zahálčivé třídy (1999) zmiňuje také o soutěživé spotřebě a uvádí, že lidé si kupují drahé věci, aby ostatním ukázali, že si to finančně mohou dovolit i za cenu, že si koupí levné kopie těchto věcí, jsem znaky soutěživé spotřeby našla i ve svém výzkumu. Z výzkumu vyplývá, že lidé se snaží na své okolí působit bohatší, než ve skutečnosti jsou. Proto si kupují značkové oblečení

z druhé ruky či ve velkých slevách, fotí se u aut, která nejsou jejich nebo si luxusní auta pouze pronajímají, aby to na okolí působilo, že je vlastní.

Skrývání chudoby se liší mezi dospělou, pracující populací a mezi studenty. Dle výsledků výzkumu není chudoba studentů tolik stigmatizovaná jako u pracujících, a proto ji také v takové míře neskrývají a jsou schopni o ni otevřeně mluvit se svými vrstevníky. Mezi primární strategie v rámci skrývání chudoby patří oblékání a lhaní. Lidé se snaží oblékat tak, aby vypadali, že si mohou dovolit značkové oblečení a tudíž, že jim neschází finanční prostředky. Lhaní je velmi dobrým nástrojem v rámci skrývání chudoby. Lidé svému okolí vypráví, do jakých restaurací chodí a kde byli, co viděli, co zažili, a přitom se nic z toho v jejich životě nemuselo stát.

Chudobu studenti vnímají jako něco, co je součástí společnosti. Často se vyskytla odpověď, že není kompetentní na nějakou otázku odpovídat, protože se ho přímo netýká. Z výzkumu také vyplývá, že všichni mají na téma chudoba nějaký svůj názor. Ovšem to, jak ji rozumí se snaží nedávat příliš najevo a spíše o těchto problémech mlčet. V rámci dotazování se mi povedlo dostat odpovědi i na otázky, na které se jim zprvu nechtělo odpovídat. Z toho plyne, že chudoba je stále velmi tabuizované téma a lidé se o něm příliš nedebatují. Pokud už ano, jedná spíše o komunikaci mezi přáteli studenty, kdy o sobě často někdo tvrdí, že je chudý i přes to, že objektivně – expertně chudý není.

6. Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jak studenti vysokých škol v České republice vnímají chudobu a jak ji rozumí. Dále pak zda lidé v České republice chudobu skrývají a pokud ano, jaké k tomu mají strategie.

V rámci výzkumu jsem provedla osm polostrukturovaných rozhovorů, které jsem analyzovala pomocí tematické analýzy. Respondenti byli genderově vyvážení. Jednalo se o čtyři muže a čtyři ženy. Také bylo obsaženo, co nejširší množství vysokých škol, které respondenti studují. Jednalo se jak o humanitní, tak o technické obory.

Z analýzy dat a následné diskuze usuzuji, že chudý je pro studenty primárně ten, kdo se musí ve svém životě nějakým způsobem omezovat a nemůže si dovolit žít komfortně. Chudý je také ten, kdo žije od výplaty k výplatě. Samostatnou skupinou společnosti, kterou studenti řadí mezi chudé, ne-li ještě více než chudé, protože tito lidé nemají prakticky nic, jsou lidé bez domova.

Ke skrývání chudoby v České republice hojně dochází. Chudobu skrývají jak

studenti, tak dospělá, již pracující populace, u níž se skrývání chudoby objevuje s větší intenzitou, protože u studentů není chudoba tolik stigmatizována. Studenti se často nestydí svému okolí přiznat svůj finanční stav, a naopak o sobě tvrdí, že jsou chudí i ti, kteří chudí objektivně – expertně nejsou.

Hlavním důvodem, proč lidé chudobu skrývají je stud. Bojí se jak svému okolí, tak sami sobě přiznat svou finanční situaci. Problém se skrýváním chudoby nastává ve chvíli, pokud samotné skrývání vede k dalšímu propadání se do finančních problémů, kdy je člověk zaseknut v začarovaném kruhu chudoby.

6.1 Summary

The main aim of my work was to find out how students of universities in the Czech Republic perceive poverty and how they understand it. Furthermore, whether people in the Czech Republic hide poverty and, if so, what strategies they have to do so.

As part of the research, I conducted eight semi-structured interviews, which I analysed using thematic analysis. The respondents were gender balanced. They were four men and four women. Also included was as wide a range as possible of the universities that the respondents were studying. These were both humanities and technical fields.

From the data analysis and subsequent discussion, I conclude that for the students, the poor is primarily those who have to limit themselves in their lives in some way and cannot afford to live comfortably. The poor is also the one who lives from pay check to pay check. A separate group in society that students classify as poor, if not more than poor because these people have practically nothing, are the homeless.

Poverty concealment abounds in the Czech Republic. Poverty is hidden both by students and by the adult working population, for whom the hiding of poverty is more intense because poverty is not as stigmatised among students. Students are often not ashamed to admit their financial status to their surroundings and, on the contrary, they claim to be poor even those who are not poor objectively - expertly.

The main reason why people hide poverty is shame. They are afraid both to admit their financial situation to their surroundings and to themselves. The problem with hiding poverty is when the hiding itself leads to further financial problems, when the person is stuck in a vicious circle of poverty.

7. Použitá literatura

BABJÁKOVÁ, Jaroslava. (2019) Negative affect and life satisfaction in the context of subjective poverty, objective poverty and selected sociodemographic variables. *Československá psychologie* [online]. 13. Dostupné z: <https://web-s-ebsohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=8f948ea1-b4d7-4ffc-90c3-5d5c25cc69b6%40redis>

BAGLOW, Len a Susan GAIR. (2018) Mature-aged Social Work Students: Challenges, Study Realities, and Experiences of Poverty. *Australian Social Work* [online], 13. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0312407X.2018.1534130>

BOURDIEU, Pierre. (1984). s. 632 *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.

BRAUN, V. a CLARKE, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). pp. 77-101. ISSN 1478-0887 Dostupné z: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>

Co je to exekuce?. In: *Exekutorská komora České republiky* [online]. (2012). Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/794-6-co-je-to-exekuce?w=>

Český statistický úřad. (2019) *Publikace srovnání krajů v České republice 2018*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/srovnani-kraju-v-ceske-republice-2018>

ČSSZ. (2019) *Doručování důchodů a dávek lidem bez domova*. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/186336/NP_4_2019_37_38.pdf/2f7f1d64-ebc4-b742-adc6-36ac4594d61e

DICICCO-BLOOM, Barbara a Benjamin F. CRABTREE. (2006) The qualitative research interview. *Medical education* [online]. 40(4). Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x>

DURKHEIM, Émile. (2004) Společenská dělba práce. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-041-1

GIDDENS, Anthony. (1999). Sociologie. Argo: Praha. ISBN 80-7203-124-4.

HÁJEK, M., FRANTÁL, D. (2021). Invisibility or Inevitability: Performing Poverty in Czech Reality Television. In: Reifová, I., Hájek, M. (eds) Mediated Shame of Class and Poverty Across Europe. Palgrave Macmillan, Cham. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73543-2_6

HENDL, Jan. (2005). Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. 1. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

JACKSON, Catriona, Margaret GARDNER a David LLYOD. (2018) 2017 Universities Australia student finances survey [online]. 80. Dostupné z: <https://www.universitiesaustralia.edu.au/wp-content/uploads/2019/06/180713-2017-UA-Student-Finance-Survey-Report.pdf>

JOHNSON, Joseph W., "Invisible Poverty: Awareness, Attitudes, and Action" (2020). Doctor of Ministry Theses. 58. Dostupné z: https://digitalcommons.luthersem.edu/dmin_theses/58

KALLIO, Hanna, Anna-Maija PIETILÄ, Martin JOHNSON a Mari KANGASNIEMI. (2016) Systematic methodological review: developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. Leading Global Nursing Research [online]. 72(12). Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jan.13031>

LEWIS, Oscar. (1966) In: Kultura chudoby [online]. 10 s. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2015/SOC594/um/Lewis_1966_Kultura-chudoby_preklad.pdf

MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav, (1996). K měření subjektivní chudoby v české společnosti. Sociologický časopis [on-line]. 297-315 DOI: 10.13060/00380288.1996.32.3.05. Dostupné z:

<https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/1996/03/05.pdf>

MARX, Karl. (1954) *Kapitál: kritika politické ekonomie*. SNPL – Státní nakladatelství politické literatury

NEDOMOVÁ, E., & ŠPILÁČKOVÁ, M. (2014). Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *Fórum sociální politiky*, 1, 2-8.

Neviditelní [online]. (2023) Dostupné z: <https://neviditelni.org/>

PARSONS, Talcott. (1951) *The Social System*. Routledge: Taylor & Francis Group, s. 448

Patofyziologie podvýživy, hladovění a poruch příjmu potravy. (2012) In: *Tvorba a ověření e-learningového prostředí pro integraci výuky preklinických a klinických předmětů na LF a FZV UP Olomouc* [online]. UPOL. Dostupné z: <http://pfyziolklin.upol.cz/?p=3222>

SIMCOCK, Neil, Jan FRANKOWSKI a Stefan BOUZAROVSKI. (2021) *Rendered invisible: Institutional misrecognition and the reproduction of energy poverty*. *Geoforum* [online]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718521001421>

SPENCER, Herbert. (1864) *The Principles of Biology*. Williams and Norgate, 1079 s.

SPENCER, Herbert. (1851) *Social Statics*. London: Jonh Chapman, 510 s.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. (2022) *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. 2. Praha: Karolinum

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. (2020) *Stratifikace sociální*. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Stratifikace_soci%C3%A1ln%C3%AD

ŠROUBOVÁ, Jitka. (2020). *Neviditelná chudoba u seniorů*. *Revizní a posudkové*

lékařství, 72(3/4), 83–84.

REIFOVÁ, Irena a Martin HÁJEK, ed. (2021) Mediated shame of class and poverty across Europe. Cham: Palgrave Macmillan, ISBN 978-3-030-73542-5

URBÁNEK, Eduard. (1972) Sociální stratifikace v pojetí T. Parsonse. Sociologický časopis [online]. 8(2), 128-139, 13 Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41128479>

VEBLEN, Thorstein. (1999) Teorie zahálčivé třídy. Praha: Sociologické nakladatelství, Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-71-0

Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: DOMÁCÍ ROZPOČET A FINANČNÍ REZERVY. In: Ministerstvo financí Česká republika [online]. Praha, 2020. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/domaci-rozpocet-a-financni-rezervy-3227/>

Zpracované potraviny. (2023) In: Národní zdravotnický informační portál [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Dostupné z: <https://www.nzip.cz>. ISSN 2695-0340.

8. Teze bakalářské práce

Námět práce

Cílem mé bakalářské práce bude popsat neviditelnou chudobu v české společnosti. Konkrétně jak vnímají chudobu čeští vysokoškolští studenti. Jak vysokoškolští studenti rozumějí chudobě, jak ji vnímají, co pro ně znamená a s čím je dle nich spojována, jak jsou schopni ji konceptualizovat.

Každá sociální vrstva má své chudé a každý může vnímat jako chudobu něco jiného. Pro někoho představuje jízda městskou hromadnou dopravou znak chudoby. Jiný může považovat za znak chudoby fakt, že někdo nemá nejmodernější technologické vybavení.

Neviditelná chudoba představuje druh chudoby, kdy daný člověk nemusí na první pohled na své okolí působit jakožto jedinec, který je vystaven chudobě. Je slušně oblečen, nežadá o sociální podporu, je schopen jet na dovolenou, na kterou dlouho šetří. Tito lidé jsou neviditelní nejen pro sociální systém, ale primárně se snaží svou chudobu skrýt před svým okolím. Dochází k šetření energiemi, například se jedná o omezené topení v zimě, šetření vodou při vaření, mytí nádobí a hygieně (Šroubová, 2020).

Neviditelnou chudobu jako takovou ve své práci rozebírá Joseph W. Johnson (2020). Popisuje, jak mohou intervence výzkumu ovlivnit povědomí, postoje a jednání v oblasti neviditelné chudoby. Provedl jak kvantitativní, tak kvalitativní výzkum. Pro mou budoucí práci je podstatné, že se zaměřil i na mladé lidi, ve věku vysokoškolských studentů. Dotazoval také na studenty středních škol ohledně jejich zkušeností s nedostatkem financí.

V českém prostředí se neviditelnou chudobou zabýval Martin Hájek a Daniel Frantál v šesté kapitole knihy *Mediated Shame of Class and Poverty Across Europe*, která poukazuje na to, jak je prezentována chudoba v médiích v Evropě. Konkrétně se zaměřili na prezentování chudoby v českých reality show. Právě v reality shows, specificky v reality show *Výměna manželek*, můžeme dobře vidět příklad neviditelné chudoby. Divák si může o některých účastnících říci, že jsou chudí, protože je soudí podle vzhledu. Nemají zdravé zuby, chodí v potrhaném oblečení. Oni ale sami se jako chudí vnímat nemusí a nemusí je tak vnímat ani experti, protože tito lidé mají dostatek peněz na zajištění důstojného života pro sebe i pro své děti, jen o sebe z hlediska vzhledu moc nepečují a nemají vysoké vzdělání, což si lidé často spojují s nedostatkem financí. Nebo naopak my, jako diváci, bychom na první pohled neřekli, že jsou chudí, ale při pohledu na to, jak se

stravují, jak bydlí a zda mají třeba dluhy můžeme zjistit, že chudí jsou. (Hájek, Frantál 2021).

Jitka Šroubová (2020) se zabývala neviditelnou chudobou seniorů ve svém článku pro Revizní a posudkové lékařství. V textu identifikuje, co je neviditelná chudoba a co představuje a jak se projevuje v případě seniorů žijících v České republice. Dle jejích slov, je článků a dat týkajících se neviditelné chudoby seniorů kritický nedostatek.

Na neviditelnou chudobu můžeme nahlížet dvěma způsoby. Prvním z nich je **expertně – „objektivní“**, kdy člověk dle svých výdajů a příjmů, podle aktuálního životního minima a dalších faktorů, zapadá dle expertů do škatulky chudý. A následně **subjektivní** nazírání. Pokud mluvíme o subjektivním pohledu, máme na mysli to, jak daný jedinec vnímá sám sebe.

Neviditelná chudoba je rozvíjející se fenomén dnešní doby a existuje zatím velmi málo výzkumů z českého prostředí. V české společnosti se chudobě prakticky nemluví. Vystává zde tedy otázka, co je to chudoba? To představuje i impuls pro vznik práce na toto téma. Práce rozšíří řadu textů o neviditelné chudobě jako takové. Dále by primárně zaplnila bílé místo, které existuje ve výzkumu neviditelné chudoby u studentů. Konkrétně tedy u studentů vysokých škol. To, jak vnímají chudobu, její aspekty, ať už se jedná o stigmatizující či nestigmatizující aspekty. Cílem tedy není zjistit, kdo je chudý a kdo ne, nýbrž co lidé v české společnosti považují za chudobu.

Předpokládané metody zpracování

Pro svou bakalářskou práci využiji kvalitativní metodologie. Počet rozhovorů bude minimálně 6 a jejich konečný počet se bude odvíjet podle kvality a množství získaných dat za pomoci nichž je cílem zjistit, co čeští vysokoškolští studenti považují za chudobu, co si myslí o jiných lidech a také subjektivní pojetí chudoby.

Výběr participantů bude příležitostný. Nejprve přes kontakty a vazby na studenty vysokých škol a poté další výběr například dle chování na akcích, podle toho, jak se daný člověk obléká či přes doporučení od jiného respondenta. Cílem je mít respondenty genderově vyvážené, protože pohlaví může ovlivnit to, co člověk považuje za chudobu. Před samotným rozhovorem bude každému participantovi poskytnut informovaný souhlas, který bude následně podepsán.

Přepisy rozhovorů budou analyzovány za pomoci tematické analýzy po vzoru Braun a Clarke (2006) Tematická analýza dle autorek představuje základní přístup

v kvalitativní metodologii, který je ideální pro začínající výzkumníky (Braun & Clarke, 2006). Výzkumné rozhovory budou analyzovány dle šesti konkrétních kroků, které tematická analýza vyžaduje.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Jsem si vědoma, že se jedná o citlivé téma, které nemusí být pro participanty příliš komfortní, například co se týče otázek ohledně finančních příjmů. Participantům bude zajištěna plná anonymita, která bude tvořit zásadní část informovaného souhlasu. Vše bude anonymizováno, kromě typu studované vysoké školy. Při rozhovorech bude vynaložena snaha navázat dobrý kontakt s participantem/participantkou, získat si jeho/její důvěru. Z mé pozice výzkumnice bude zaručena empatie a pochopení po celou dobu kontaktu s participanty. Má pozice studentky, jež se může s neviditelnou chudobu taktéž potýkat, může pomoci k navázání bližšího a otevřenějšího vztahu s participanty. Rozhovory budou nahrávány, ovšem pouze se souhlasem. Rozhovory budou sloužit pouze pro výzkumné účely k bakalářské práci a po jejich přepisu do písemné podoby, která bude vždy plně anonymizována, budou vymazány.

Orientační seznam literatury

1. BABJÁKOVÁ, Jaroslava. Negative affect and life satisfaction in the context of subjective poverty, objective poverty and selected sociodemographic variables. *Československá psychologie* [online]. 2019(LXIII), 13. Dostupné z: <https://web-s-ebscohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=8f948ea1-b4d7-4ffc-90c3-5d5c25cc69b6%40redis>
2. BAGLOW, Len a Susan GAIR. Mature-aged Social Work Students: Challenges, Study Realities, and Experiences of Poverty. *Australian Social Work* [online]. 2018, 13. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0312407X.2018.1534130>
3. BENNETT, MISSY M. (2008) Understanding the Students We Teach: Poverty in the Classroom, The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 81:6, 251-256, DOI: 10.3200/TCHS.81.6.251-256. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3200/TCHS.81.6.251-256?needAccess=true>
4. BOBBIO, A., CANOVA, L. & MANGANELLI, A.M. Conservative Ideology, Economic Conservatism, and Causal Attributions for Poverty and Wealth. *Curr Psychol* 29, 222–234 (2010). Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s12144-010-9086-6>
5. HÁJEK, M., FRANTÁL, D. (2021). Invisibility or Inevitability: Performing Poverty in Czech Reality Television. In: Reifová, I., Hájek, M. (eds) *Mediated Shame of Class and Poverty Across Europe*. Palgrave Macmillan, Cham. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-73543-2_6

6. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace [online]. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/882806/mod_resource/content/1/06%20Hendl%2C%20J.%20-%20Kvalitativn%C3%AD%20v%C3%BDzkum%3B%2024-63.pdf
7. JOHNSON, Joseph W., "Invisible Poverty: Awareness, Attitudes, and Action" (2020). Doctor of Ministry Theses. 58. Dostupné z: https://digitalcommons.luthersem.edu/dmin_theses/58
8. MAREŠ, Petr, RABUŠIC, Ladislav, 1996. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. Sociologický časopis [on-line]. 297-315 [on-line]. DOI: 10.13060/00380288.1996.32.3.05. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/1996/03/05.pdf>
9. SIMCOCK, Neil, Jan FRANKOWSKI a Stefan BOUZAROVSKI. Rendered invisible: Institutional misrecognition and the reproduction of energy poverty. Geoforum [online]. 2021, 9. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718521001421>
10. ŠROUBOVÁ, Jitka. Neviditelná chudoba u seniorů [online]. 2020, 3. Dostupné z: <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=28230172-cfb3-4974-ab97-8e3027b651d2%40redis>
11. Two-thirds of university students living below the poverty line: report. In: Abc.net [online]. 2013 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2013-07-15/majority-of-students-in-poverty2c-research-shows/4821230>

9. Seznam příloh

Příloha č. 1: Scénář rozhovoru (dokument)